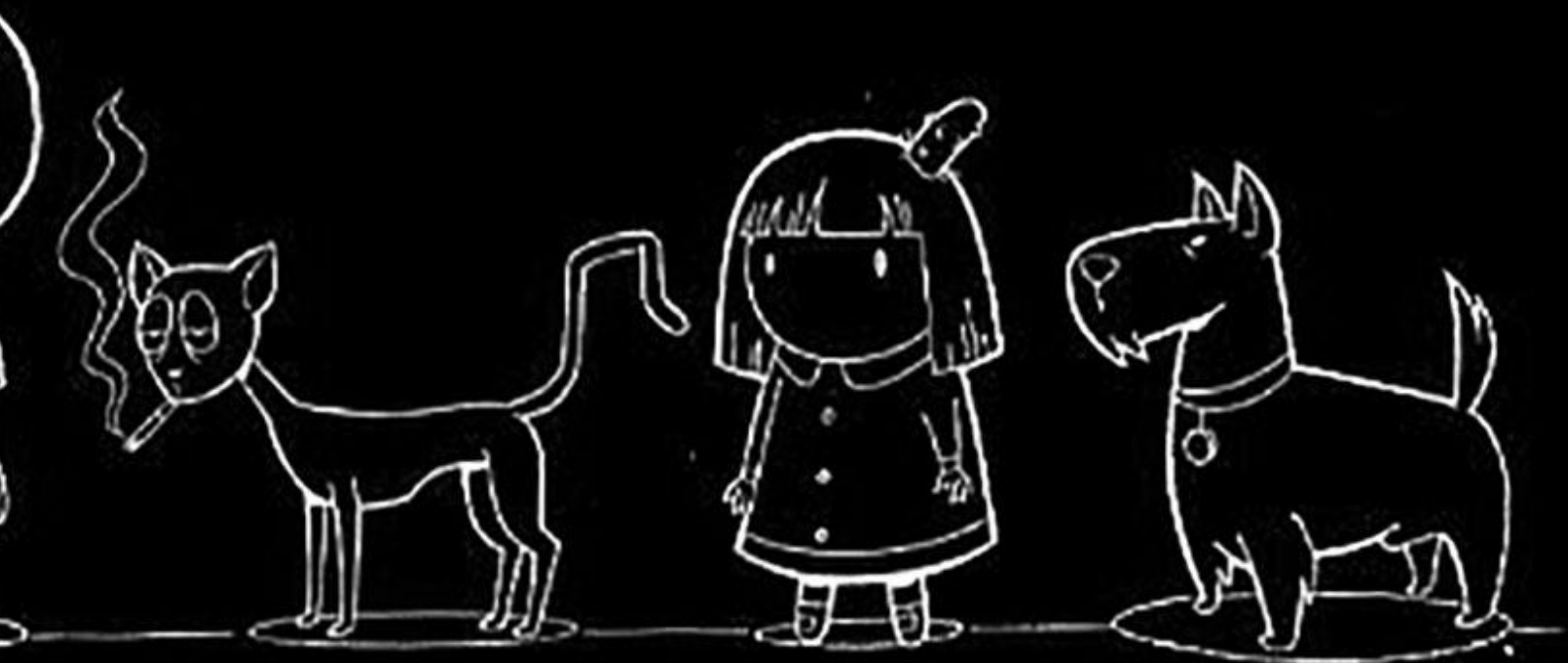

tell me why I don't like Mondays

μιά ματιά στην ελευθεριακή και
αναρχική παιδεία

θεσσαλονίκη
μάιος 2015

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	σελ. 1
Θεωρητική προσέγγιση της ελευθεριακής εκπαίδευσης	σελ. 3
William Godwin	σελ. 3
Max Stirner	σελ. 3
William Reich	σελ. 4
A. S. Neil	σελ. 6
Fransisco Ferrer και το μοντέρνο σχολείο	σελ. 7
Αναρχικοί θεωρητικοί περί παιδείας	σελ. 9
Κροπότκιν	σελ. 9
Μπακούνιν	σελ. 9
Paulo Freire	σελ. 12
Διαφορές μεταξύ ελευθεριακής και αναρχικής θεωρίας της εκπαίδευσης	σελ. 15
Αναρχική και ελευθεριακή προσέγγιση της ανθρώπινης φύσης	σελ. 16
Πρακτικές ελευθεριακής/ αναρχικής παιδείας	σελ. 19
Σχέση δασκάλου – μαθητή	σελ. 19
Σχολείο και οικογένεια	σελ. 20
Διαδικασίες στο σχολείο και χωροταξία	σελ. 21
Περιεχόμενο μαθημάτων	σελ. 22
Παράρτημα	σελ.24
Η εκπαίδευση στους Ζαπατίστας	σελ. 24
Το σχολείο Paideia	σελ. 25
Το σχολείο Πεσταλότσι	σελ. 29
Το σχολείο Summerhil	σελ. 32
Το κίνημα ακτημόνων εργατών στη Βραζιλία (MST)	σελ.34
Επίλογος	σελ. 36
Πηγές	σελ. 37

Είμαστε τα αυτόνομα σχήματα φυσικού και φιλολογίας στο ΑΠΘ. Λειτουργούμε αντιεραρχικά, συλλογικά και αυτοοργανωμένα και προτάσσουμε τους αδιαμεσολάβητους αγώνες μέσα και έξω απ' τις σχολές μας. Στα πλαίσια του φεστιβάλ αυτόνομων σχημάτων αποφασίσαμε να ασχοληθούμε με το θέμα της ελευθεριακής και αναρχικής παιδείας.

και κάπως έτσι ξεκίνησαν όλα...

« Εκπαίδευση είναι η επίδραση που ασκούν οι γενιές των ενηλίκων στις γενιές που δεν είναι ακόμα έτοιμες για την κοινωνική ζωή.»

Durkheim

Αντικείμενο της εκπαίδευσης είναι να δημιουργήσει και να αναπτύξει στο παιδί ένα ορισμένο αριθμό φυσικών, νοητικών και ηθικών ιδιοτήτων, που απαιτούν από αυτό και η πολιτική κοινωνία στο σύνολό της, και το ιδιαίτερο περιβάλλον για το οποίο ειδικότερα προορίζεται.

Επί της ουσίας η κοινωνική λειτουργία της εκπαίδευσης είναι η διαίωνιση της κοινωνίας: είναι η λειτουργία της κοινωνικοποίησης. Η κοινωνία εγγυάται το μέλλον της, ανατρέφοντας κατ' εικόνα της τα παιδιά της. Έτσι το σύγχρονο σχολείο είναι για το παιδί ότι είναι η φυλακή για τον κατάδικο και οι στρατώνες για τον φαντάρο – ένα μέρος όπου το κάθε τι χρησιμοποιείται για να κάμψει τη θέληση του παιδιού και ύστερα να την συντρίψει, να την αναπλάσει και να τη διαμορφώσει σε ένα πλάσμα ξένο ως προς τον εαυτό του. Δεν είναι παρά ένα κομμάτι του υπάρχοντος συστήματος το οποίο μπορεί να διατηρεί τον εαυτό του μόνο μέσω της απόλυτης ομοιομορφίας και κυριαρχίας.

Ήδη από το 1536 θεμελιώθηκε για πρώτη φορά η υποχρεωτική εκπαίδευση στην καλβινιστική Γένοβα ενώ το 1647 εισάγεται και στη Μασσαχουσέτη. Στα τέλη του 18ου αι., οι δυτικές κοινωνίες ένωσαν την ένταση της μετάβασης από τις μοναρχικές στις δημοκρατικές μορφές διακυβέρνησης. Τότε αναπτύχθηκε μια στενή σχέση ανάμεσα στην πολιτική ιδεολογία και τη μαζική σχολική εκπαίδευση. Ενδιαφέρον είναι ότι, την ίδια περίοδο, ιδρύθηκαν τα πρώτα ψυχιατρικά ιδρύματα (Γαλλία 1774). Έτσι φτάνουμε στο 1819 όταν η υποχρεωτική εκπαίδευση πλασάρεται με τη βία σε ένα έθνος, την αυταρχική Πρωσία των αρχών του 19ου αι. Στα τέλη, τώρα, του αιώνα φαινόταν πως τα σχολεία άρχιζαν, επίσης, να λειτουργούν και σαν παραρτήματα για τις νέες βιομηχανικές οικονομίες. Έφτιαχναν, δηλαδή, υπάκουους υπηρέτες για το σύγχρονο βιομηχανικό κράτος. Στο

παρελθόν οι κυβερνήσεις ελέγχανε τις μάζες με το να τις κρατάνε σε μία κατάσταση άγνοιας. Με την άνοδο της εκβιομηχάνισης, οι κυβερνήσεις βρέθηκαν αναμειγμένες σε ένα διεθνή οικονομικό ανταγωνισμό, που απαιτούσε εκπαιδευμένους βιομηχανικούς εργάτες. Ο θρίαμβος των σχολείων δεν οφειλόταν σε κάποια γενική επιθυμία αναμόρφωσης της κοινωνίας, αλλά στις οικονομικές απαιτήσεις της εποχής. Η υποχρεωτική εκπαίδευση, λοιπόν, συνδέεται ιστορικά τόσο με την εδραίωση του καπιταλιστικού συστήματος όσο και με την ανάπτυξη της ιδέας του έθνους-κράτους μέσα σε αυτό.

Η απόρριψη του αστικού σχολείου απορρέει από την εναντίωση στο κρατικό-καπιταλιστικό σύστημα . Βασίζεται στην ιδέα ότι τα σχολεία δημιουργήθηκαν σαν μέσο διαμόρφωσης των ηθικών και κοινωνικών πεποιθήσεων του πληθυσμού προς όφελος της κυρίαρχης ελίτ και αντιπροσωπεύει ένα από τα σημαντικότερα θέματα στην ιστορική εξέλιξη των ριζοσπαστικών μορφών εκπαίδευσης. Η αντιαυταρχική αυτή παιδαγωγική ασχολείται με νέες μορφές κοινωνικοποίησης οι οποίες ενθαρρύνουν την ανάπτυξη μη εξουσιαστικών χαρακτηρισμομών .

***θεωρητικές προσεγγίσεις της ελευθεριακής εκπαίδευσης:**

William Godwin

Στα τέλη του 18ου αιώνα άσκησε ο Godwin την οξύτερη κριτική του στην μαζική σχολική εκπαίδευση . Θεωρούσε ότι η πίστη στη δύναμη της ανθρώπινης λογικής συνεπαγόταν μια κοινωνία όπου κάθε άτομο θα ήταν κυρίαρχο και όχι κάποια δημοκρατική κοινωνία , την οποία θα άλλαζε περιοδικά η άρχουσα τάξη για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της. Φοβόταν πως τα δύο πιο εκπληκτικά φαινόμενα της εποχής του , δηλαδή η άνοδος του "σύγχρονου κράτους" και η δημιουργία εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων για την παραγωγή πολιτών για αυτό το κράτος, θα μπορούσαν να οδηγήσουν στο δογματικό έλεγχο και τον στραγγαλισμό του ανθρώπινου λόγου . Υποστήριζε ότι από τους κύριους φορείς της εξουσίας , την κυβέρνηση και την εκπαίδευση , ισχυρότερη είναι η εκπαίδευση γιατί : «Η κυβέρνηση πρέπει πάντοτε να βασίζεται στη συναίνεση των κυβερνωμένων ». Δηλαδή ο έλεγχος της κοινής γνώμης διαμέσου της εκπαίδευσης σημαίνει συνεχή υποστήριξη της .

Ο Godwin ήταν σίγουρος ότι το περιεχόμενο της εθνικής εκπαίδευσης θα διαμορφωνόταν έτσι ώστε να εναρμονίζεται με τις επιταγές της πολιτικής εξουσίας. Επιπλέον, υποστήριζε ότι οι μέθοδοι πειθαρχίας και οι τεχνικές της διδασκαλίας ήταν εκείνες που υπονόμευαν το λόγο και έφθειραν την ανθρώπινη ελευθερία. Ο δάσκαλος μεταχειρίζεται εξωγενή «κίνητρα» παρουσιάζοντας την ύλη στους μαθητές δεσποτικά, με δελεασμούς ή απειλές. Μια παιδεία βασισμένη στις δεσποτικές μεθόδους των εξωγενών κινήτρων δεν μπορεί παρά να προετοιμάζει τα άτομα για μια διακυβέρνηση με δεσποτικούς νόμους. Με μια από τις πιο εντυπωσιακές εκφράσεις της υπόθεσης ενάντια στη σύγχρονη σχολική εκπαίδευση ο Godwin δήλωσε: «Καταστρέψτε μας αν σας αρέσει, μην πασχίζετε όμως με μια εθνική εκπαίδευση να καταστρέψετε μέσα στη σκέψη μας τη διάκριση ανάμεσα στο δίκαιο και το άδικο.» Ο Godwin ήταν ο μόνος που διατύπωνε τέτοιες σφοδρές αντιρρήσεις απέναντι στην εθνική εκπαίδευση σε μια εποχή που τη θεωρούσαν μια από τις πιο προωθημένες και χρηστικές κοινωνικές υποθέσεις.

Max Stirner

Ο Max Stirner έδωσε μια νέα διάσταση στο κεντρικό ζήτημα της κοινωνικής και ηθικής αντίληψης εισάγοντας και αναπτύσσοντας τον αριστοτελικό όρο «αυτεξούσιο». Το αυτεξούσιο είναι μία έννοια μεγάλης σημασίας για τις ριζοσπαστικές θεωρίες της εκπαίδευσης, διότι επεκτείνει την ιδέα της ελευθερίας

οδηγώντας την πέρα από το συνηθισμένο νόημα της πολιτικής ελευθερίας και της ισότητας ενώπιον του νόμου. Η έννοια του αυτεξούσιου σύμφωνα με το Stirner δηλώνει τον έλεγχο του ατόμου πάνω στις πεποιθήσεις του και τις ενέργειές του. Έτσι για αυτόν η επιδίωξη του αυτεξούσιου συνεπαγόταν την αναζήτηση κάποιας εκπαιδευτικής μεθόδου ή θεσμικής διευθέτησης που να επιτρέπει την απελευθέρωση από την εξωτερικευμένη εξουσία και την ιδεολογική κυριαρχία.

Ο Stirner, επιπλέον, ήταν ένθερμος υποστηρικτής της άποψης ότι «η εκπαιδευτική μέθοδος θα πρέπει να επιτρέπει στο άτομο την επιλογή των πεποιθήσεών του». Αυτό το στήριζε στην ιδέα ότι τα άτομα πρέπει πάντοτε να υποτάσσουν τις πεποιθήσεις και τη γνώση τους στις ανάγκες και τις επιθυμίες τους. Ήταν επίσης ο πρώτος που έκανε τη διάκριση μεταξύ του «ελεύθερου ανθρώπου» και του «εκπαιδευόμενου ανθρώπου». Υποστήριζε ότι η γνώση χρησιμοποιείται από τον «εκπαιδευόμενο άνθρωπο» για να διαμορφώνει το χαρακτήρα του, ενώ ο ελεύθερος άνθρωπος χρησιμοποιεί τη γνώση για να διευκολύνει την επιλογή του. «Αν κάποιος αφυπνίσει στους ανθρώπους την ιδέα της ελευθερίας, τότε οι ελεύθεροι άνθρωποι θα συνεχίσουν αδιάκοπα την απελευθέρωση του εαυτού τους», έγραφε ο Stirner. Αν αντίθετα κάποιος απλά και μόνο τους εκπαιδεύσει τότε θα προσαρμόζονται πάντα στις περιστάσεις με τον πιο μορφωμένο κι εκλεπτυσμένο τρόπο, για να εκφυλιστούν σε υποτακτικές, δουλοπρεπείς ψυχές».

Για τον ελεύθερο άνθρωπο, η γνώση κάποιου πράγματος ήταν πηγή μεγαλύτερης επιλογής, ενώ για τον εκπαιδευόμενο ήταν ο καθοριστικός παράγοντας της επιλογής. Η ίδια ακριβώς ύπαρξη της σχέσης μαθητή δασκάλου καταστρέφει τη βούληση του ατόμου. Στην πραγματικότητα, αυτή η σχέση προετοιμάζει τα άτομα να παραιτηθούν από τη βούλησή τους υπέρ της αυθεντίας των κοινωνικών θεσμών. Ο Stirner υποστήριζε ότι μέσα στο σχολείο, η γνώση δεν αναπτύσσεται σαν μέρος μιας διαδικασίας ενεργοποίησης και άσκησης της βούλησης, αλλά διδάσκεται από ένα δάσκαλο και κατόπιν εφαρμόζεται από το μαθητή. Εκείνο που πραγματικά διδάσκει το σχολείο στο άτομο είναι πώς να γίνει μαθητής.

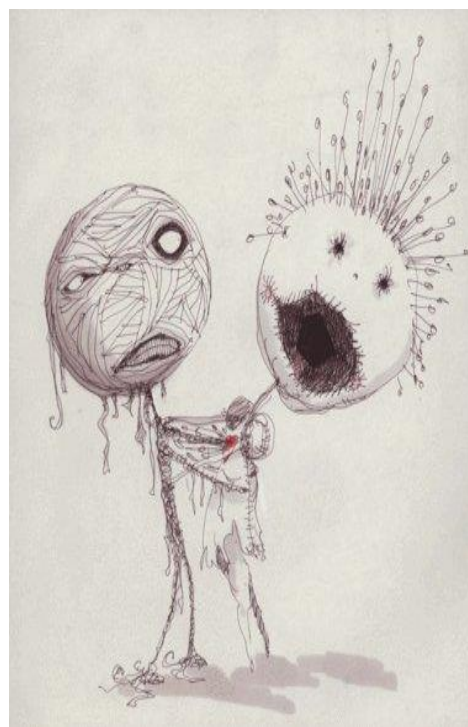
Wilhelm Reich

Ο Reich απέρριπτε τη φροϋδική έννοια του «ενστίκτου του θανάτου»¹. Αντίθετα, πίστευε πως τα σκληρά και επιθετικά γνωρίσματα του χαρακτήρα είναι προϊόντα εξουσιαστικών μεθόδων διαπαιδαγώγησης λόγω της καταστολής της σεξουαλικότητας. Η σεξουαλική απώθηση γεννάει το σεξουαλικό άγχος, που με τη σειρά του γεννάει ένα γενικό άγχος ηδονής. Ο Reich θεωρούσε την επιθετικότητα προϊόν της απώθησης των σεξουαλικών ορμών. Δηλαδή, η σεξουαλική καταπίεση

από τα παιδικά και εφηβικά χρόνια οδηγεί τον άνθρωπο στην νεύρωση, το άγχος για ηδονή και, το χειρότερο, στον φόβο απέναντι στην αυτορρύθμιση και την ελευθερία. Υποστήριζε ακόμα και για τον φασισμό ότι αποτελεί σύμπτωμα κατεστραμμένης σεξουαλικότητας και ότι εκεί καταφεύγουν άτομα με υποταγμένο χαρακτήρα, κατά κανόνα διαστροφικά ή ανοργασμικά. Μάλιστα, γι' αυτές του τις θεωρίες οι κομμουνιστές τον διέγραψαν από το Κόμμα το 1933 και τον κατήγγειλαν ως επικίνδυνο «σεξοκεντρικό», «πράκτορα της αστικής τάξης» και «αντεπαναστάτη».

Η ρηξικέλευθη φύση των απόψεων του Reich έγκειται στο ότι πρόσφεραν τη δυνατότητα σχεδιασμού ενός εκπαιδευτικού συστήματος ακόμη και οργάνωσης μιας ολόκληρης κοινωνίας έτσι ώστε να εξαλειφθεί η εχθρότητα και κάθε μορφή εξουσίας. Επίσης, πρότεινε μια μέθοδο ανάλυσης των πολιτικών δομών από την άποψη των μεθόδων διαπαιδαγώγησης που υιοθετούν. Οι εξουσιαστικές και καταπιεστικές κοινωνικές δομές μπορούν να συνδεθούν με εκπαιδευτικές μεθόδους που αντανakλούν τα ίδια γνωρίσματα. Έτσι θεωρούσε ότι ένας από τους κύριους στόχους ενός επαναστατικού κινήματος είναι η απελευθέρωση της χαρακτηροδομής των ανθρώπων. Αυτό σήμαινε την απαλλαγή της κοινωνίας από τους θεσμούς που ο Reich θεωρούσε ως τους πιο καταπιεστικούς: τον εξαναγκαστικό γάμο και την πατριαρχική οικογένεια. Ο Reich συμφωνούσε ολόψυχα ότι τα παιδιά πρέπει να είναι ελεύθερα για να προετοιμάσουν την κοινωνική τους προσαρμογή σε μια κοινότητα ομοίων τους. Αυτό τα απομακρύνει από τη εξουσία της οικογένειας που τα διδάσκει να ακολουθούν το εξουσιαστικό πατρικό ή μητρικό πρότυπο. Αντίθετα, μέσα στην κοινότητα των παιδιών, το άτομο μαθαίνει να δρά με βάση τις δικές του ανάγκες και την αυτορρύθμισή του.

Ο ψυχαναλυτικός οίκος παιδιών της Veras Smit στη Μόσχα, που είχε ιδρυθεί από το 1921, ήταν εκείνο που είχε αναφερθεί απ' τον Reich ως πρώτη απόπειρα στην ιστορία της εκπαίδευσης να δωθεί πρακτικό περιεχόμενο στην θεωρία της παιδικής σεξουαλικότητας. Αυτό το σχολείο τονιζε την ανάγκη της αυτορρύθμισης μέσα στα πλαίσια μιας παιδικής κοινότητας. Έτσι η κοινωνική προσαρμογή δεν ήταν πια προϊόν ηθικολογικών κρίσεων, οι οποίες δεν μπορούν να γίνουν κατανοητές από τα παιδιά και εξυπηρετούν μόνο τα συμφέροντα των ενηλίκων, αλλά της πραγματικής

κοινωνικής ζωής των παιδιών.

¹Κεντρική αντίληψη της ψυχαναλυτικής θεωρίας του Φρόιντ είναι ότι τα ανθρώπινα όντα έχουν πανίσχυρες βιολογικές παρορμήσεις που πρέπει να ικανοποιηθούν. Ο Φρόιντ έβλεπε ένα νεογέννητο ανηλεώς να «καθοδηγείται» από δύο ειδών ένστικτα, τα οποία ονόμασε **Έρως** και **Θάνατος**. Ο Έρως, ή το ένστικτο της ζωής, προάγει την επιβίωση με το να κατευθύνει τις δραστηριότητες για τη διατήρηση της ζωής (π.χ. η αναπνοή, η τροφή, το σεξ και η πραγματοποίηση όλων των σωματικών αναγκών). Σε αντίθεση, ο Θάνατος -το ένστικτο του θανάτου- είναι οι καταστροφικές δυνάμεις που εμφανίζονται σε όλα τα ανθρώπινα όντα, οι οποίες είναι πιθανό να εκφραστούν μέσα από συμπεριφορές όπως αυτές των καυγάδων, της σαδιστικής επιθετικότητας, των δολοφονιών και ακόμα του μαζοχισμού.

A.S. Neil

Όταν συναντήθηκε με τον Reich το 1937, ο Neil είχε ήδη διαμορφώσει τις ιδέες του για την εκπαίδευση και τις είχε θέσει σε εφαρμογή πολλά χρόνια νωρίτερα. Ο Reich προσέφερε το θεωρητικό υπόβαθρο που έδωσε συνοχή σε πολλές ιδέες του Neil και επηρέασε τον αυτορρυθμιστικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης στο Summerhil, το σχολείο του Neil. Η αντίληψη ότι η ηθική γεννάει εχθρότητα, επιθετικότητα και δυστυχία, εδραιώθηκε ακόμα περισσότερο από τις ραχαικές έννοιες της χαρακτηροθωράκισης και του άγχους ηδονής. Εκεί, βέβαια, που συμφώνησαν αμέσως, ήταν στο ότι ένας κόσμος απαλλαγμένος από την εχθρότητα και την επιθετικότητα στηρίζεται στηναπόλυτη ελευθερία των παιδιών.

Η ιδέα του Neil για την ελευθερία ήταν ότι: “Ελευθερία σημαίνει αποδέσμευση από τις ηθικές διδαχές και όχι το δικαίωμα να κάνεις οτιδήποτε. Όταν τον ρώτησαν τι θα έκανε αν ένα αγόρι κάρφωνε καρφιά στο μεγάλο πιανο του σχολείου, απάντησε: “Δεν έχει σημασία να απομακρύνεις το παιδί από το πιάνο, όσο δεν του δίνεις να καταλάβει τι σημαίνει αυτό που κάνει”. Με άλλα λόγια, πίστευε ότι μπορείς να εμποδίσεις κάποιον να κάνει κάτι χωρίς να το κάνεις εν είδει ηθικής κύρωσης. Επομένως, το να δίνεις σε ένα παιδί ελευθερία σημαίνει πως του δίνεις την ευκαιρία να μεγαλώσει χωρίς μια εσωτερικευμένη ηθική εξουσία. Ο Neil εξέλιξε και επέκτεινε σε μεγάλο βαθμό τις απόψεις του Reich. Υποστήριζε ότι η εξουσία του σχολείου στηρίζεται στην αναπαραγωγή της καθημερινής ζωής. Θεωρητικά, θα μπορούσε να σκεφτεί κανείς ότι το σχολείο είναι αντίβαρο στην επιρροή της οικογένειας. Ο Neil συνέχισε παραλληλίζοντας τον πατέρα, σαν αρχηγό της οικογένειας, με το δάσκαλο, σαν αρχηγό μιας οικογένειας τριάντα ή περισσότερων παιδιών. Μέσα στο σχολείο, κυριαρχεί στο πρόσωπο του δασκάλου, η πιο εχθρική πλευρά του πατέρα.”Κι αυτό

ισχύει για τον αυστηρό δάσκαλο” , έγραφε ο Neil , “γιατί δεν έχει να δώσει αγάπη, μόνο μίσος”.

Francisco Ferrer και το 'Μοντέρνο Σχολείο'

"Δε θα χάσουμε, λοιπόν, το χρόνο μας προσευχόμενοι σε έναν φανταστικό θεό για πράγματα που οι δικές μας/οι ίδιες μας οι δυνάμεις μπορούν να προμηθευτούν. Δε θα χάσουμε, λοιπόν, το χρόνο μας ψάχνοντας από άλλους ότι μπορούμε να βρούμε απ' τους εαυτούς μας"

Οι δύο παραπάνω προτάσεις, που βρίσκουμε στο βιβλίο του Ferrer "Η καταγωγή και το ιδανικό του Μοντέρνου Σχολείου"(1913), μπορούμε να πούμε πως συνοψίζουν στην ανάλυση τους, το όραμα του καταλανού αναρχικού παιδαγωγού του περασμένου αιώνα.

Η πρωτοπορία του δεν έγκειται φυσικά, απλώς και μόνο στο όραμα του, αλλά κυρίως στην πραγμάτωση του με την ίδρυση ενός “μοντέρνου, επιστημονικού και ορθολογικού” εκπαιδευτηρίου, του “Μοντέρνου σχολείου” (La escuela Moderna), στις 8 Σεπτεμβρίου του 1901. Σκοπός του “Μοντέρνου σχολείου”, σύμφωνα με το πρόγραμμα της ίδρυσης του, ήταν τα αγόρια και τα κορίτσια που θα φοιτούσαν σε αυτό, να γίνουν πεπαιδευμένα, φιλαλήθη, δίκαια άτομα, απαλλαγμένα από κάθε προκατάληψη. Απώτερος σκοπός του θιασώτη του, ήταν η αναγέννηση της κοινωνίας μέσω της μεγαλύτερης ύψιστης επαναστατικής πράξης της μεταβίβασης των εργαλείων για απελευθέρωση, πνευματική και, έπειτα, ταξική.

Γράφοντας το ιδρυτικό κείμενο του «Σύγχρονου Σχολείου» , σχετικά με την συνύπαρξη πλουσίων και φτωχών μαθητών στα σχολεία του Βελγίου ο Francisco Ferrer τόνιζε ότι «η εκπαίδευση που παρέχεται (στα σχολεία) βασίζεται πάνω στην υποτιθέμενη αιώνια αναγκαιότητα ενός διαχωρισμού ανάμεσα σε φτωχούς και πλούσιους και πάνω στην αρχή ότι η κοινωνική αρμονία συνίσταται στην τήρηση των νόμων» . Σύμφωνα με τον Ferrer, αυτό που διδασκόταν στους φτωχούς ήταν να δέχονται την κυρίαρχη κοινωνική δομή και να πιστεύουν ότι η βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης εξαρτάται απ’ την προσωπική τους προσπάθεια μέσα στα πλαίσια της κυρίαρχης δομής. Πίστευε ότι ο ρόλος του δασκάλου είναι να σπέρνει τους σπόρους των ιδεών, ιδεών προορισμένων να φυτρώσουν αργότερα στον αγρό της λογικής κάθε ατόμου. Το πρόγραμμα διδασκαλίας έπρεπε να είναι προσαρμοσμένο στους μαθητές και να τους επιτρέπει να μαθαίνουν με το δικό τους ρυθμό. Το καίριο πρόβλημα δεν ήταν το «τι» πρέπει να διδάξουμε σε ένα μαθητή, αλλά το «πως», δηλαδή με ποιο τρόπο . Τέλος ολοκλήρωσε το σχέδιο του με την ίδρυση μιας σχολής που εκπαίδευε δασκάλους σύμφωνα με τις λαϊκές και ορθολογικές αρχές.

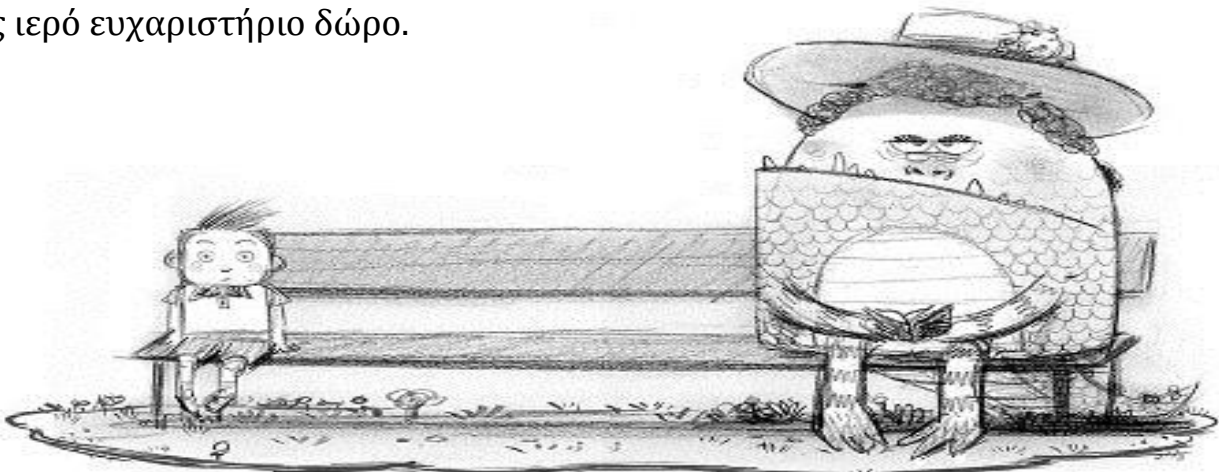
Στην καθολική, συντηρητική Ισπανία των αρχών του 20ου αιώνα, πρώτο και κύριο, για τον Ferrer, ανάχωμα στην πορεία του ήταν η παντοδύναμη Εκκλησία που είχε ριζώσει την άγνοια, το δογματισμό και το σκοταδισμό των μελών της τόσο βαθιά στις κοινότητες, ώστε να φαίνεται ως μόνο αντίδοτο η ορθολογική μέθοδος των

φυσικών επιστημών, για τη στηλίτευση αιώνων παραδοσιακών παραισθήσεων και άκρατου προγονισμού. Με απλά λόγια, ο Ferrer αντιτάσσει στο υπάρχον την ισότητα φύλων και τάξεων σ' ένα σχολείο που στην αρχή δεν μπορούσε να βρεθεί ούτε ένα σύγγραμμα, σύμφωνα στον αντιδογματισμό, για τους μαθητές του.

Κι ενώ ο παιδαγωγός θεωρούσε, αρχικά, το Σχολείο του ως παράλληλο εγχείρημα με τα αναδιαρθρωμένα σχολεία στη δημοκρατική Γαλλία, γρήγορα αντιλήφθηκε το σφάλμα του. Η Γαλλική δημοκρατία είχε απλώς αντικαταστήσει το θεό με το κράτος. Σκοπός πια ήταν η διαιώνιση του λάθους και της άγνοιας από αυτήν την σκοπιά. Σκοπός αναντίστοιχος με αυτόν του Ferrer που απέβλεπε στον ορθολογισμό με εφιαλτήριο, όμως το συναίσθημα της αλληλεγγύης, της μη ανάθεσης, που δεν πίστεψε στην πρακτική των εξετάσεων, της ανταμοιβής ή της τιμωρίας («Αφού δεν εκπαιδεύουμε για κάποιο συγκεκριμένο σκοπό», έγραφε, «δεν μπορούμε και να κρίνουμε την ικανότητα ή την ανικανότητα του παιδιού».) της διδασχής μαθηματικών ή γεωγραφίας με σκοπό την όξυνση ενός οικονομίστικου ή ιμπεριαλιστικού πνεύματος.

Η ιστορία έδειξε ότι το εγχείρημα του Μοντέρνου Σχολείου δεν είχε μόνο απήχηση τοπικά και χρονικά περιορισμένη (εκατοντάδες παιδιά πέρασαν από αυτό) αλλά κυρίως είχε διάχυση πολύ πιο ευρεία. Διάχυση στο βαθμό που ιδρύθηκαν 300 άλλα “Μοντέρνα Σχολεία” στην Ισπανία στα πρότυπα αυτού, το κίνημα των οποίων υποστήριζε ότι σε ένα κατάλληλο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, η ελευθερία, η αγάπη και η βαθιά κατανόηση των αναγκών του παιδιού, είναι ικανά να καταστρέψουν κάθε βία, άδικο και εγκληματικό στίγμα που επιβάλλεται πάνω τους. Η παρακαταθήκη του γίνεται ακόμα και σήμερα πράξη (Παιδεία στην Μέρα της Ισπανίας). Όπως είναι επόμενο, ο ίδιος ο Ferrer και το εγχείρημα του κυνηγήθηκαν ως την παύση τους. Αρχικά, απ’ το συντηρητικό κομμάτι της κοινωνίας, με την ευγενή στήριξη της Εκκλησίας και στη συνέχεια από το σύνολο του κρατικού μηχανισμού. Ο Ferrer προφυλακίστηκε και απελευθερώθηκε (1906-1907) με συνομοσολογικές προφάσεις. Το 1909 ξέσπασε μαζικό κίνημα ενάντια στην υποχρεωτική στράτευση για τη διατήρηση της αποικίας του Μαρόκου. Οι αναρχικοί έπαιξαν σημαντικό ρόλο στις κινητοποιήσεις και μοιραία ο Ferrer στοχοποιήθηκε ως ηθικός αυτουργός του κινήματος (που είχε ως τραγική κατάληξη την “Τραγική εβδομάδα” με 600 νεκρούς) και μετά από μία δίκη παρωδία τουφεκίστηκε στις 13 Οκτωβρίου 1909.

Ο πάπας Πίος ο 10ος απέστειλε στον υπεύθυνο κατήγορο ένα σπαθί με χρυσή λαβή ως ιερό ευχαριστήριο δώρο.

***αναρχικοί θεωρητικοί περί παιδείας**

Κροπότκιν

Όσον αφορά τις παιδαγωγικές του αντιλήψεις, υποστήριξε ότι η ελεύθερη αγωγή και η ολοκληρωμένη (πλήρης) διδασκαλία, είναι αυτές που θα διαμορφώσουν ένα ολιστικά μορφωμένο και ικανό να λειτουργήσει σε μια ιδανική κοινωνία άτομο. Είναι αναγκαίο (κατά τον Κροπότκιν) τόσο για την επιστήμη όσο και για τη βιομηχανία, όσο και για την κοινωνία στο σύνολό της, να παρέχεται σε όλους τους ανθρώπους αγωγή ίσων ευκαιριών, προσφέροντας στη διάθεση του καθενός όλο τον πλούτο των γνώσεων που έχει κατακτήσει η ανθρωπότητα, την κάθε εποχή. Με αυτό τον τρόπο, εν δυνάμει οι πάντες, θα καθίστανται ικανοί να συνδυάζουν την πλήρη επιστημονική γνώση με την ολοκληρωμένη και άρτια δεξιότητά του χειρώνακτα, να συνδέουν δηλαδή τη θεωρία και την πράξη. Με το είδος αυτό της εκπαίδευσης, η γενική θεωρητική γνώση και η ειδική τεχνική κατεύθυνση θα αλληλοσυμπληρώνονται χωρίς να τα καταργεί η μία την άλλη, διαμορφώνοντας ανθρώπους, οι οποίοι με όποια εργασία και αν καταπιαστούν θα την φέρνουν εις πέρας με ενθουσιασμό, αναζητώντας μέσα από αυτήν, την αλήθεια, την ομορφιά, τη δημιουργικότητα και το αίσθημα αρμονίας με ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Ο «Νέος Δάσκαλος», όπως τον οραματίστηκε ο Κροπότκιν, αναφέρεται σε εκείνον που αισθάνεται ευχαρίστηση όταν κυκλώνεται από παιδιά με ζωηρές ματιές και χαμόγελα και που παλεύει να ξυπνήσει μέσα τους τις ανθρωπιστικές ιδέες που ενυπάρχουν στο κάθε άτομο. Στη συνέχεια προμηνύει ότι μεγαλώνοντας και ωριμάζοντας ο νέος δάσκαλος, θα ζητά όλο και πιο επίμονα εκπαίδευση πλατιά, ολιστική και ανθρωπιστική για όλους είτε μέσα είτε έξω από το σχολείο και βλέποντας ότι αυτό δεν είναι δυνατό εντός των υπάρχοντων συνθηκών, θα παύσει και θα παυτεί από το κράτος. Τότε (συνεχίζει ο Κροπότκιν) θα στραφεί στους επαναστάτες μεταδίδοντας στους πιο αγράμματους τα καλά της γνώσης που έχει αποκτήσει και θα συνεργαστεί μαζί τους για τη δημιουργία ενός κόσμου που θα βασίζεται στις αρχές της ισότητας, της αλληλοβοήθειας και της ελευθερίας.

Μπακούνιν

Ο Μπακούνιν κάνει μια εκτενέστερη αναφορά στην «καθολική» όπως την ονομάζει εκπαίδευση. Όρο για τη διατήρηση κυρίως – και όχι τόσο για τη δημιουργία – αυτής της συνθήκης (κοινωνία χωρίς τάξεις κλπ), θέτει ο στοχαστής την ύπαρξη μιας πλήρους εκπαίδευσης, ίσης αξίας με για τον κάθε άνθρωπο, που να παρέχει στον καθένα τα καθολικά διανοητικά επιτεύγματα που έχει κατακτήσει η ανθρωπότητα την κάθε εποχή. Μόνο έτσι, υποστηρίζει θα υπάρξει η δικλίδα που δε θα επιτρέψει

σε καμία τάξη ή ομάδα ανθρώπων να εξουσιάζει και να εκμεταλλευτεί την πλατιά λαϊκή μάζα των εργατών. Αποδίδει πολλά από τα κακώς κείμενα της κοινωνίας στην ανισοκατανομή της γνώσης. Εκφράζει δε την άποψη, προβλέποντας την κριτική που πρόκειται να δεχθεί, ότι οι παραπάνω σκέψεις για την εκπαίδευση δε θα αναχαιτίσουν την πρόοδο των επιστημών, αφού μέσα σε μια κοινωνία όπου όλοι θα εργάζονται, θα μορφώνονται εξίσου και θα λειτουργεί με όρους αλληλεγγύης και συνεργασίας, η ποιότητα ζωής θα βελτιωθεί. Τόσο για τους επιστήμονες που πλέον θα ασκούνται και σωματικά και θα οικειοποιηθούν νέα μονοπάτια γνώσης πιο πρακτικά, όσο και για τους εργάτες που μορφωμένοι πλέον ολιστικά θα παρέχουν την εργασία τους με μεγαλύτερη δημιουργικότητα και παραγωγικότητα.

Η εκπαίδευση στην αταξική κοινωνία θα βασίζεται, κατά τον Μπακούνιν, στη γνώση της φύσης και η πεμπτουσία της θα βρίσκεται στην κοινωνιολογία. Η διδασκαλία για το κάθε άτομο θα χωρίζεται σε δύο μέρη. Αρχικά στο γενικό, όπου θα λαμβάνει τα κύρια στοιχεία όλων των επιστημών και θα είναι υποχρεωτικό για όλα τα παιδιά. Η γενική αυτή εκπαίδευση θα διακατέχεται από ουμανιστικά χαρακτηριστικά, που θα αντικαταστήσουν μεταφυσικές και θεολογικές θεωρήσεις για τη ζωή και θα παρέχουν στο νέο άνθρωπο κρίση και οπτική γωνία αρκετά οξεία, ώστε στην εφηβεία, το κάθε παιδί να είναι σε θέση να διαλέξει ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του και τις επιθυμίες του, το εξειδικευμένο μέρος της εκπαίδευσης που θα ακολουθήσει.

Το δεύτερο μέρος της εκπαίδευσης αυτής θα συμπεριλαμβάνει ομάδες επιστημών ή κατευθύνσεις, που εξ' ορισμού αλληλοσυμπληρώνονται και στις οποίες θα παρέχεται πλήρης εκπαίδευση. Τονίζει δε τη μεγάλη πιθανότητα της περίπτωσης, το νέο άτομο να αλλάξει την επιλογή της εξειδικευμένης εκπαίδευσης που έχει επιλέξει και επικαλούμενος την ατομική ελευθερία που σφοδρά υποστηρίζει, εκφράζει την άποψη ότι αυτή η λανθασμένη αρχική επιλογή θα αποτελέσει μια ιδιαίτερα χρήσιμη γνώση για το μέλλον του ατόμου.

Αναφέρει ένα ακόμα είδος εκπαίδευσης που πρέπει να προσφέρεται από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, αυτό της βιομηχανικής ή πρακτικής κατάρτισης. Σε αυτόν τον τομέα ο νέος άνθρωπος θα ξεκινά τη διδασκαλία του επίσης με αφετηρία ένα γενικό μέρος, στο οποίο θα γνωρίζει τις βασικές αρχές και δεξιότητες που απαιτούνται στο βιομηχανικό τομέα, ώστε στη συνέχεια – στην εφηβεία – να επιλέγει την ειδική ομάδα βιομηχανιών για την οποία αισθάνεται μεγαλύτερη έλξη. Τα δύο αυτά είδη διδασκαλίας, το επιστημονικό και το βιομηχανικό-τεχνικό, θα διανύονται σε όλες τις εκφάνσεις τους από αρχές και πράξεις που θα κατατείνουν

στο σεβασμό για την ελευθερία, την ανθρωπότητα στο σύνολο της, τη φύση και την περιφρόνηση κάθε είδους εξουσίας.

Ο Μπακούνιν, παρ' όλο το σεβασμό που τρέφει στη καθολική εκπαίδευση, θεωρεί ότι δεν είναι η εγκαθίδρυση της αυτή που αποτελεί το μεγαλύτερο ζήτημα για το λαό, ώστε να αποτινάξει τα δεσμά που του έχουν επιβάλλει οι ανά τον κόσμο εξουσιαστές. Πρώτον γιατί δεν μπορεί, κατά την κρίση του, να υπάρξει ένα τέτοιο είδος εκπαίδευσης μέσα σε αυτόν τον κόσμο, όπου το σύστημα αφομοιώνει και κατευθύνει τα πάντα και δεύτερον, ισχυρίζεται ότι και να θεμελιωθεί τέτοιου είδους παιδεία, σαν αυτή που περιγράφει, τα άτομα βγαίνοντας από τη διεργασία αυτή και εντασσόμενα στους κόλπους της κοινωνίας, δε θα αργούσαν να υποταχθούν στην εκάστοτε εξουσία και να αποθηκοποιηθούν, ζώντας μέσα σε μια κοινωνία παντελώς διαφορετική από αυτή που προσανατολίστηκαν να ζήσουν.

Τέλος, ο Μπακούνιν υποστήριζε ότι για να γίνουν οι άνθρωποι ηθικοί, δηλαδή ολοκληρωμένοι, χρειάζονται πρώτον να γεννηθούν σε υγιείς συνθήκες, δεύτερον να εμπλακούν σε εκπαίδευση πλήρη και ορθολογική και τρίτον να ζήσουν σε μια κοινωνική σφαίρα, όπου κάθε άτομο απολαμβάνοντας πραγματική ελευθερία, θα ήταν ίσο με τα άλλα.

**αυτές οι κατηγοριοποιήσεις είναι συμβατικές για την καλύτερη κατανομή και κατανόηση του θεωρητικού υλικού.*

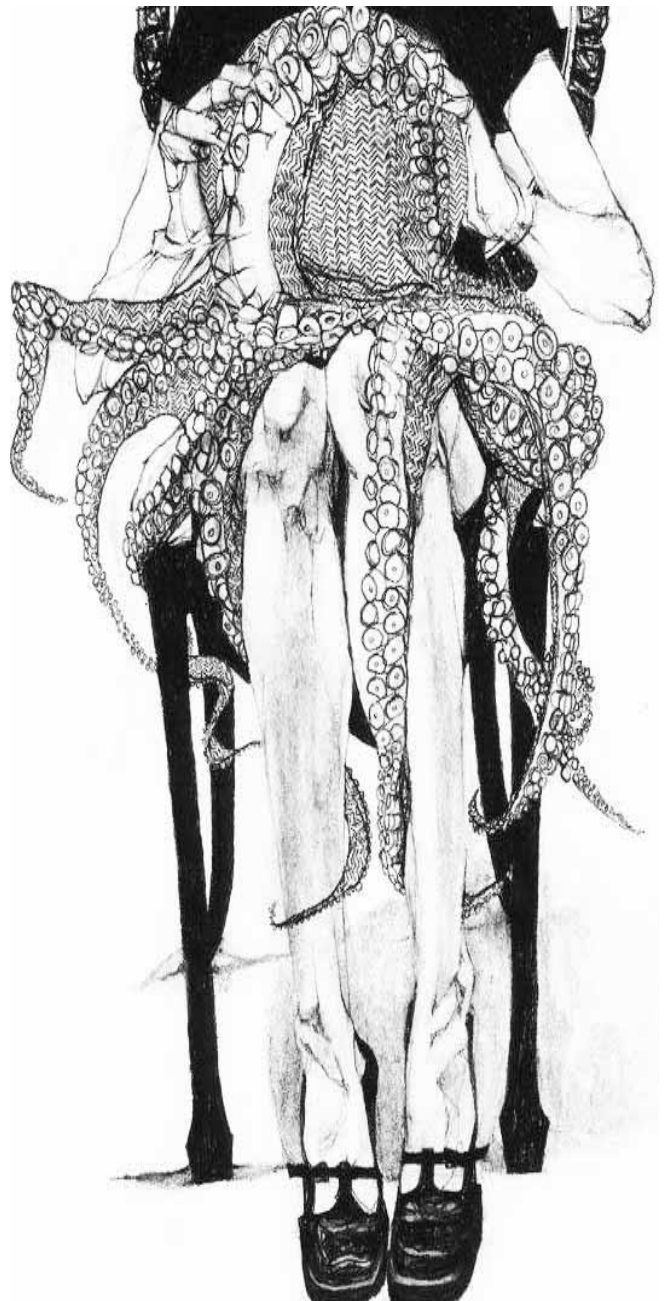
Paulo Freire

Ο Πάουλο Φρέιρε (Ρεσίφε 1921 – Σάο Πάολο 1997) ήταν ένας βραζιλιάνος παιδαγωγός και φιλόσοφος από τους βασικούς θεωρητικούς θεμελιωτές της Κριτικής Παιδαγωγικής. Ασχολήθηκε με την εκπαίδευση διευθύνοντας προγράμματα καταπολέμησης του αναλφαριθμητισμού ενηλίκων και ανηλίκων, αναπτύσσοντας μια εκπαιδευτική μέθοδο που συνδύαζε με τη μαρξική έννοια της συνείδησης. Στο διάστημα κατά το οποίο υπήρξε καθηγητής στο πανεπιστήμιο της Ρεσίφε, οι εκπαιδευτικές του μέθοδοι βρήκαν εφαρμογή στη βορειοανατολική Βραζιλία. Μετά το πραξικόπημα του 1964, αρχικά φυλακίστηκε λόγω των εκπαιδευτικών του δραστηριοτήτων και στη συνέχεια εξορίστηκε. Κατά τα 16 αυτά χρόνια που διήρκεσε η εξορία διέδωσε τις θέσεις και το έργο του σε διάφορα μέρη του κόσμου.

η ανθρωπινότητα του Φρέιρε

Επίκεντρο της εκπαιδευτικής μεθόδου του Φρέιρε αποτελεί η έννοια της ανθρωπινότητας, της «ανθρώπινης δυνατότητας». Κατά τον Φρέιρε, σκοπός της κοινωνικής ζωής είναι ο «εξανθρωπισμός του κόσμου», δηλαδή η διαδικασία εκείνη η οποία οδηγεί το άτομο στην κατάκτηση συνείδησης των εξωτερικών κοινωνικών δυνάμεων που ενεργούν επάνω του και ενασχολείται με αυτές, έτσι ώστε να είναι δυνατός ο κοινωνικός μετασχηματισμός. Η ανθρωπινότητα εκπληρώνεται από το ενεργό άτομο, κύριο των επιλογών και της μοίρας του, έχοντας τον έλεγχο πάνω στη ζωή του.

Στον αντίποδα βρίσκεται ο απανθρωποποιημένος κόσμος, ένας κόσμος απουσίας συνείδησης των ιστορικών και κοινωνικών δυνάμεων που καθορίζουν την ύπαρξη. Ως απόρροια, ο άνθρωπος είναι ευνουχισμένος από την ικανότητα να γίνει ενεργός και να ξεφύγει από την τροχιά της ιστορίας, ειδικότερα να αποτελέσει μέρος της επαναστατικής αλλαγής τόσο του ίδιου όσο και της κοινωνίας. Η κατάσταση αυτή αποκαλείται ως «κουλτούρα της σιωπής», κατά Φρέιρε. Η κουλτούρα της σιωπής είναι αποτέλεσμα είτε της άγνοιας είτε της εκπαίδευσης· άγνοιας των εξωτερικών δυνάμεων (πχ αδυναμία συνειδητοποίησης

των δυνάμεων εκείνων που προκαλούν τη φτωχοποίηση) και εκπαίδευσης ως εκείνης της διαδικασίας που ενσωματώνει τους καταπιεζόμενους στο κοινωνικό σύστημα που τους εξαθλιώνει (πχ η κυρίαρχη εκπαιδευτική διαδικασία). Στην ουσία, ο υποβιβασμός των ανθρώπων σε αυτή την κατάσταση προάγει την οικονομική και πολιτική καταπίεση. Επιθυμία του Φρέιρε είναι η αποκατάσταση αυτής της ανθρωπινότητας των καταπιεσμένων.

η έννοια της συνείδησης

Η αντίληψη περί συνείδησης του Φρέιρε συμπίπτει με εκείνη του Μαρξ ότι η ζωή καθορίζει τη συνείδηση και όχι το αντίστροφο (Γερμανική Ιδεολογία), θέση από την οποία αφορμάται η κριτική του Μαρξ στον Στίρνερ. Το περιβάλλον, ο εξωτερικός κόσμος, τα οποία αλληλεπιδρούν με το άτομο, καθορίζουν τη φύση της συνείδησης και κατ' επέκταση την ιδεολογία. Δηλαδή, η «*συνείδηση δεν μπορεί ποτέ να είναι τίποτε άλλο από τη συνειδητή ύπαρξη και η ύπαρξη των ανθρώπων είναι η πραγματική διαδικασία της ζωής τους*» (Μαρξ, Γερμανική Ιδεολογία). Η συνείδηση και η δραστηριότητα της ζωής καθορίζονται από τις υλικές συνθήκες. Η συνειδητή δραστηριότητα της ζωής ξεχωρίζει τον άνθρωπο από τη δραστηριότητα της ζωής των ζώων. Η απόκτηση γνώσης των διαδικασιών της ζωής του ατόμου λειτουργεί ως προαπαιτούμενο για τη διεύρυνση της συνείδησης. Για τον Φρέιρε, η γνώση για τον εξωτερικό κόσμο συνεπάγεται γνώση για τον ίδιο τον εαυτό. Συνεπώς, νοεί τη διαδικασία της μάθησης ως συνδεδεμένη με την ζωή, εμπειρίες και βιώματα, του ατόμου.

παιδαγωγική μέθοδος

Στο παιδαγωγικό σύστημα του Φρέιρε, δάσκαλος και μαθητής πρέπει να συγκεντρώνουν την προσοχή τους πάνω στα πραγματικά προβλήματα. Ειδικότερα, η μέθοδος διδασκαλίας αναλφάβητων του Φρέιρε εκκινεί από τη συστηματική μελέτη της καθημερινής ζωής των ανθρώπων. Για παράδειγμα, σε ένα χωριό χωρικών, οι παιδαγωγοί από κοινού με τους χωρικούς εργάζονταν πάνω σε θεματικές αναπαραστάσεις των διαδικασιών ζωής των κατοίκων του χωριού, με χρήση φωτογραφιών, μαγνητοταινιών ή άλλων μέσων. Έτσι, αναδεικνύονταν τα προβλήματα και οι αντιφάσεις των κατοίκων, τα οποία και αποτελούσαν τη βάση του λεξιλογίου και της συζήτησης. Η γλώσσα είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη ζωή του μαθητή με αποτέλεσμα να γίνεται πηγή αυτοκατανόησης. Η διαδικασία αυτή οξύνει την αντίληψη για τον κόσμο, αφού ο μαθητής στοχάζεται πάνω σε αυτόν αναπτύσσοντας έτσι την αυτοσυνείδηση του ατόμου.

Η σύνδεση γλώσσας και μάθησης με την καθημερινότητα στοχεύει στο ξεπέρασμα του διαχωρισμού σκέψης και δράσης κατακτώντας το άτομο ένα επίπεδο κριτικής συνείδησης. Στόχος είναι η συνένωση σκέψης και δράσης εντός του κοινωνικού πεδίου. «*Ο λόγος χωρίς πράξη είναι βερμπαλισμός, ενώ η πράξη χωρίς σκέψη αποτελεί ακτιβισμό, δράση για τη δράση*» (Φρέιρε, 1974). Η επανάσταση, σύμφωνα με τον Φρέιρε, δεν πραγματώνεται ούτε με βερμπαλισμούς ούτε με ακτιβισμούς,

αλλά με την πράξη (Praxis), δηλαδή το συνδυασμό δράσης και σκέψης ο οποίος κατευθύνεται προς εκείνες τις δομικές αλλαγές που είναι απαραίτητες για τον κοινωνικό μετασχηματισμό.

Η κατάργηση αυτού του διαχωρισμού συναντά τον Μαρξ, κατά τον οποίο η διάκριση αυτή πηγάζει από τον διαχωρισμό των τάξεων στο ρου της ιστορίας, τον καταμερισμό της εργασίας και την οργάνωση της σύγχρονης βιομηχανίας. Ο διαχωρισμός πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας συντέλεσε στο διαχωρισμό της συνείδησης από τη δραστηριότητα της ζωής. Η θεωρία πλέον πρόκειται για ένα προϊόν μιας τάξης διακριτής από τη ζωή.

κριτική στην παραδοσιακή εκπαίδευση

Ο Φρέιρε θεωρεί πως βάση της παραδοσιακής εκπαίδευσης είναι η «αποταμιευτική μέθοδος εκπαίδευσης», δηλαδή η θεώρηση εκείνη που αντιμετωπίζει τον μαθητή ως αντικείμενο και όχι ως υποκείμενο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η αντικειμενοποίηση αυτή ενσωματώνει στον μαθητή μια από τα πάνω επιβαλλόμενη γνώση, η οποία έχει ως σκοπό τη μορφοποίησή του σύμφωνα με τις κυρίαρχες ιδέες. Το μοντέλο επιτυχίας για μια καλή ζωή που προβάλλεται στους φτωχούς είναι βασισμένο στη ζωή των πλουσίων. Συμβάλλει, δηλαδή, στην υποταγή και την αλλοτρίωση των καταπιεσμένων, στον έλεγχο της συνείδησής τους με τελικό στόχο την ενσωμάτωση και διαίωνιση της κυρίαρχης κοινωνικής δομής. Η εσωτερίκευση αυτή καθρεφτίζει την ιδεολογία της άρχουσας τάξης. *«Κάθε εποχή, οι κυρίαρχες ιδέες είναι οι ιδέες της κυρίαρχης τάξης»* (Μαρξ).

Ένας από τους στόχους του Φρέιρε είναι η απόρριψη των εσωτερικευμένων πεποιθήσεων, ηθικών επιταγών και αντιλήψεων της άρχουσας τάξης, οι οποίες έχουν αφομοιωθεί και αναπαραχθεί από τους κυριαρχούμενους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα κατασκευής αυτής της αλλότριας συνείδησης αποτελεί η αφομοίωση του τρόπου ζωής των λευκών από τη μαύρη μειονότητα στις ΗΠΑ. Η εναντίωση σε αυτό αντανακλά την απόρριψη αυτής της ψευδούς συνείδησης. Συνεπώς η διεύρυνση της συνείδησης συνδυάζεται με την απόρριψη της ψευδούς συνείδησης, κατασκευασμένης από την υπάρχουσα κοινωνική δομή, ώστε να επιτευχθεί ένα ανώτερο στάδιο κριτικής συνείδησης (αυτοσυνείδηση).

διαφορές μεταξύ ελευθεριακής και αναρχικής θεωρίας της εκπαίδευσης

Υπάρχουν σημαντικές διαφορές που αρκούν ώστε να είναι λανθασμένη κάθε προσπάθεια ταύτισης των δύο παιδαγωγικών θέσεων. Αρχικά, αναφέρουμε το θέμα λήψης αποφάσεων, όπου συμμετέχουν όλοι οι εμπλεκόμενοι και στα δύο είδη σχολείου. Η διαφορά είναι πώς οι αναρχικοί σε πρώτο επίπεδο, δεν δέχονται την αρχή της πλειοψηφίας στις ψηφοφορίες, σε αντίθεση με κάποια ελευθεριακά (πχ summerhill), όπου οι αποφάσεις παίρνονται σύμφωνα με τη γνώμη της πλειοψηφίας κάθε φορά. Βασική θέση των αναρχικών είναι ότι για να γίνεται σεβαστή η αυτονομία του κάθε ατόμου κάθε φορά στο εκάστοτε κοινωνικό σύνολο (στην περίπτωση μας στο σχολείο), θα πρέπει να γίνονται σεβαστές και οι απόψεις της μειοψηφίας.

Ένα τρόπος για να γίνει αυτό είναι η συνδιαμόρφωση των διαφόρων απόψεων σε μία κοινή θέση, προαπαιτούμενο της οποίας είναι η έκθεση του ατόμου στη συλλογική ελευθερία, δηλαδή *«Για να αγαπήσουμε την ελευθερία, πρέπει να μάθουμε να την ασκούμε. Πρέπει να μάθουμε να την κατανοούμε, πρέπει να μάθουμε... Όπως όλα στο ανθρώπινο είδος, το να είσαι ελεύθερος/η μαθαίνεται, δε γίνεσαι ελεύθερος/η αυθόρμητα, όπως δε γίνεσαι γνώστης αυθόρμητα, κι όπως δε γίνεσαι τίποτα σ' αυτό τον κόσμο αν δεν το μάθεις.»* (Σχολείο Paideia).

Ένας ακόμα βασικός διαχωρισμός, είναι η πολιτική θέση, που ενστερνίζονται οι δύο παιδαγωγικές αντιλήψεις που μελετάμε. Εδώ να σημειώσουμε, ότι οι απόψεις των υποστηρικτών της ελευθεριακής εκπαίδευσης, φυσικό είναι να μην ταυτίζονται μεταξύ τους. Ο Neil, επηρεασμένος από τον Reich και την ψυχαναλυτική παράδοση, πίστευε ότι ο δρόμος που οδηγούσε σε ένα καλύτερο κόσμο, περνούσε μέσα από την αλλαγή σε ατομικό επίπεδο και ότι μέσω αυτού θα οδηγηθούμε σε μια κοινωνία αποτελούμενη από άτομα με αυτογνωσία, κοινωνική ευθύνη και ψυχολογική σταθερότητα. Υποστήριζε δε ότι τα παιδιά θα πρέπει να αναπτύξουν τις δικές τους αξίες, με κυριότερη μία συναίσθηση της αρχής της ελευθερίας της ίδιας. Συγκεκριμένα, κατά τον Νηλ *«Η ελευθερία είναι ένας σχετικός όρος. Η ελευθερία που σκεφτόμαστε στο Σάμερχιλ είναι προσωπική και εσωτερική. Μόνο λίγοι από μας μπορούν να έχουν αυτή την εσωτερική ελευθερία. Στο σχολείο μας, ελευθερία σημαίνει το να κάνεις ό,τι θέλεις στο βαθμό που δεν περιορίζεις την ελευθερία των άλλων. Αυτό είναι το αρχικό μήνυμα αλλά πολύ βαθύτερα παλεύουμε για να αποκτήσουν τα παιδιά εσωτερική ελευθερία, απελευθέρωση από το φόβο, την υποκρισία, το μίσος, την αδιαλλαξία.»*

Οι απόψεις αυτές απέχουν αρκετά από τις απόψεις για την εκπαίδευση των αναρχικών, οι οποίοι κάθε στιγμή πρότασσαν τις αναρχικές τους πεποιθήσεις και θεωρούσαν τα σχολεία ως κέντρα που μπορούσαν να τις μεταδώσουν. Επίσης, αντιλαμβάνονταν το σχολείο και την εκπαίδευση ως μέσα της ευρύτερης επαναστατικής διαδικασίας, δηλαδή ως ένα επιμέρους μεν, σημαντικό δε, τμήμα της, όχι όμως ως η αιχμή της. Δηλαδή, δεν πίστευαν τόσο ότι μέσω των σχολείων και της εκπαίδευσης θα αλλάξει η κοινωνία, αλλά ότι σε μία ήδη αταξική κοινωνία, η τελευταία θα συντελέσει ώστε οι άνθρωποι έχοντας όλοι ίση πρόσβαση στις εκπαιδευτικές διεργασίες, θα είναι οι ίδιοι η δικλίδα που δε θα αφήνει πλέον κανένα δυνάστη ή εξουσιαστή να ανατρέψει την ισότητα και την ελευθερία, που θα υπάρχει για όλα τα ανθρώπινα όντα. Κεντρικό μέλημα των αναρχικών, βάζοντας ως θεμελιακό πρόταγμα την κοινωνική χειραφέτηση, αποτελεί η ανάδυση του ανθρωπότυπου εκείνου που εμφορείται από τις αξίες της ισότητας, της αλληλεγγύης και της ελευθερίας. *«Ελευθερία δε σημαίνει να κάνω αυτό που θέλω, αλλά πρέπει να μας μείνει ξεκάθαρη η ιδέα, πως ελευθερία είναι διανομή και εκχώρηση της ατομικής ελευθερίας στη συλλογική ελευθερία γιατί η ισότητα και η αλληλεγγύη είναι βασικά»* (Paideia).

αναρχική και ελευθεριακή προσέγγιση της ανθρώπινης φύσης.

Στο σημείο αυτό τίθεται ο προβληματισμός γύρω από την ουσία της ανθρώπινης φύσης, ερώτημα το οποίο ταλάνισε διαχρονικά τους φιλοσόφους. Οι απαντήσεις στο ερώτημα αυτό (ποια είναι η ανθρώπινη φύση), καθορίζουν το χαρακτήρα της κοινωνικής συγκρότησης, μέρος της οποίας αποτελεί και η εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, ο Parekh, ισχυρίζεται ότι οι φιλόσοφοι έχουν χρησιμοποιήσει την έννοια της ανθρώπινης φύσης για να εξυπηρετήσουν τρεις σκοπούς: για να προσδιορίσουν ή να διαχωρίσουν τα ανθρώπινα όντα, να εξηγήσουν την ανθρώπινη συμπεριφορά, για να προδιαγράψουν τον τρόπο με τον οποίο τα ανθρώπινα όντα πρέπει να ζουν και να συμπεριφέρονται. Η απάντηση στο τρίτο ερώτημα, διακρίνει τις διάφορες φιλοσοφίες της εκπαίδευσης. Στο συγκεκριμένο ερώτημα οι αναρχικοί δεν έχουν μια απάντηση αφελώς αισιόδοξη για την ανθρώπινη φύση. Τόσο ο Προυντόν όσο και ο Μπακούνιν, θεωρούν ότι η ανθρώπινη φύση είναι εγγενώς διττή. Συγκεκριμένα, *«ο άνθρωπος έχει δύο αντιτιθέμενα ένστικτα: το εγωιστικό και το κοινωνικό. Είναι περισσότερο άγριος στον εγωισμό του από τα*

αγριότερα θηρία και την ίδια στιγμή περισσότερο ευκοινωνήτος από τα μυρμήγκια και τις μέλισσες.» (Μπακούνιν)

Ο Κροπότκιν, απ' την άλλη, αντιστρατεύτηκε την αναγωγή του φυσικού νόμου της επιβίωσης του ισχυρότερου σε κοινωνικό επίπεδο, αντιπροβάλλοντας ως επικρατούσα την αρχή της αλληλοβοήθειας μέσα στην κοινωνία των αγελαίων ζώων, ανάμεσα στα οποία είναι και ο άνθρωπος (συγκεντρώνοντας ένα μωσαϊκό τεκμηρίων για την παρουσία ροπής αυθόρμητης συνεργασίας στην ανθρώπινη κοινωνία).

Αντίθετα, ο Ρουσσώ ασπάζεται μία αντίληψη για την ανθρώπινη φύση, αποδίδοντάς της εξαρχής θετικό πρόσημο θεωρώντας την εγγενώς καλή. Μια διεφθαρμένη κοινωνία μπορεί να συνθλίψει και να μολύνει αυτή την καλοσύνη. Στην κατεύθυνση αυτή κινείται και η ελευθεριακή αντίληψη (βλ. Neil), γεγονός που οδηγεί σε ερμηνείες περί εξωτερικού κακού που παρεμποδίζει τη φυσική πορεία για την ατομική ελευθερία. Ως επακόλουθο, το άτομο προκειμένου να αυτοπραγματωθεί καλείται να καταπολεμήσει τις εξωτερικές δυνάμεις, κατακτώντας μια ατομική εσωτερική ψυχολογικού τύπου ελευθερία.

Στο σημείο αυτό, παρατηρείται η σύνδεση της εκπαιδευτικής μεθόδου του Neil με την ψυχολογική θεωρία του Reich, στην οποία ο εγωισμός και η εξουσιαστική ροπή του ανθρώπου αποτελούν επίκτητα χαρακτηριστικά και όχι εγγενείς δυνατότητες, όπως θεωρούν οι αναρχικοί. Σύμφωνα με την αντίληψη των ελευθεριακών, η ελευθερία είναι η αποκάθαρση των ατόμων από τις εξωγενείς εξουσιαστικές σχέσεις, νοώντας τη περισσότερο ως μια ατομική διαδικασία. Αντίθετα, οι αναρχικοί νοούν την ελευθερία ως μια συλλογική διαδικασία *«Πρέπει να γεννήσουμε την ιδέα ότι αυτός που έχει ένα πλεόνασμα και δεν το μοιράζεται, δεν πράττει δίκαια αλλά παράγει ανισότητα. Όλος ο κόσμος πρέπει να δίνει στη συλλογικότητα αυτό που θεωρεί πως έχει σε πλεόνασμα, δηλαδή ένα κομμάτι του.»* (Paideia). Αυτή η αντίληψη αποτελεί άμεση απόρροια της οντολογικής ερμηνείας τους πάνω στην ανθρώπινη φύση, η οποία νοεί τον άνθρωπο πρωταρχικά ως ένα πολιτικό-κοινωνικό ον, μέσα στο οποίο αντιμάχονται μια εγωιστική παρόρμηση για κυριαρχία και μία παρόρμηση για αλληλοβοήθεια.

Γι αυτό το λόγο προτείνεται μια εκπαίδευση που συστηματικά θα προάγει τη συνεργασία, την αλληλεγγύη και την αλληλοβοήθεια, θα ενθαρρύνει την ευδοκίμηση αυτής της ανθρώπινης δυνατότητας, υποσκάπτοντας με αυτό τον τρόπο τις αξίες πάνω στις οποίες στηρίζεται η εξουσία. Το γεγονός ότι η συλλογική υπόσταση του ανθρώπου αποτελεί αδιάρρηκτο κομμάτι της φύσης του, καθιστά

την ατομική και συλλογική ελευθερία ως αλληλένδετες: «Ελευθερία δίχως σοσιαλισμό είναι προνόμιο και αδικία, Σοσιαλισμός δίχως ελευθερία είναι υποδούλωση και βαρβαρότητα» (Μπακούνιν).

πρακτικές ελευθεριακής και αναρχικής παιδείας

σχέση δασκάλου – μαθητή

Ξεκινώντας από την αμφισβήτηση της σχέσης δασκάλου - μαθητή, αναζητούμε τρόπους αλλαγής αυτής της εξουσιαστικής σχέσης (ειδήμων – παθητικός δέκτης). Στο κρατικού τύπου σχολείο ο δάσκαλος είναι παροχέας γνώσεων και ο μαθητής παθητικός δέκτης που τις δέχεται πολλές φορές άκριτα. Ο δάσκαλος κατευθύνει και μονοπωλεί τη συζήτηση η οποία συμβαίνει μέσω των ερωτήσεων που ο ίδιος θέτει στα παιδιά με τέτοιο τρόπο ώστε αυτά να οδηγηθούν στη "σωστή" απάντηση που εκείνος έχει αποφασίσει. Χαρακτηριστικό φαινόμενο που έχει παρατηρηθεί είναι τα εγχειρίδια των εκπαιδευτικών να περιέχουν προτάσεις για εκκίνηση της συζήτησης με ερωτήσεις που θέτει ο παιδαγωγός και οδηγούν στο παραπάνω αποτέλεσμα. Παρατηρείται επίσης να κυριαρχεί η παράλογη αντίληψη ότι οι μαθητές μαθαίνουν καλύτερα όταν μαθαίνουν όλοι μαζί το ίδιο πράγμα. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει τον χαρακτήρα αυτού του τύπου εκπαίδευσης η οποία προσπαθεί να καλλιεργεί την ομοιογένεια στις προσωπικότητες των παιδιών, αλλά και πως απώτερος στόχος της είναι η δημιουργία/προετοιμασία εργατικού δυναμικού το οποίο θα στελεχώσει την καπιταλιστική παραγωγική διαδικασία.

Οι θεωρίες μοντέρνας παιδαγωγικής προσπαθούν να εξετάσουν το θέμα υπό νέο πρίσμα καθώς και να κρατήσουν το ενδιαφέρον των μαθητών την ώρα της διδασκαλίας, παροτρύνοντας τους καθηγητές να δίνουν συνεχώς καινούρια ερεθίσματα. Όμως ουσιαστικά, δεν έχει αλλάξει κάτι: μέσα στην τάξη το κέντρο παραμένει ο δάσκαλος θεωρώντας δεδομένο ότι οι μαθητές ενδιαφέρονται για αυτά που τους λέει, αντιμετωπίζοντάς τους ως σφουγγάρια γνώσεων και όχι ως άτομα με ξεχωριστές ανάγκες το καθ' ένα. Για εμάς, η σχέση αυτή θα πρέπει να είναι αμφίδρομη ξεπερνώντας τα όρια του ρόλου «δάσκαλος» ή «μαθητής» κατανοώντας ότι ο καθένας μπορεί να είναι εν δυνάμει και δάσκαλος και μαθητής. Ο πληκτικός τρόπος της ιεραρχικής μάθησης μπορεί να καταστραφεί δημιουργικά μέσω της ανάπτυξης της επικοινωνίας στο χωροχρόνο του σχολείου και δόμησης σχέσεων εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης. Εμπιστοσύνη, η οποία θα υπάρχει για όλα τα μέλη της κοινότητας του σχολείου και ιδιαίτερα για τα παιδιά, ώστε να νιώθουν ότι μπορούν να αποφασίζουν για τον εαυτό τους χωρίς τη συνεχή οριοθέτηση και καθοδήγηση από τον δάσκαλο.

Για να αναπτυχθούν αυτές οι σχέσεις ο ρόλος του παιδαγωγού δεν μπορεί να είναι ένας ρόλος ειδήμονα – ειδικού που κατέχει τις γνώσεις και τις μεταδίδει στο μαθητή (αυτόν που δεν ξέρει). Αντίθετα, αυτό που θα έκανε πιο δημιουργικό και παραγωγικό τον τρόπο μάθησης είναι να προσφέρει ερεθίσματα στο παιδί και να είναι στη θέση να το βοηθήσει όποτε εκείνο το χρειαστεί, με άξονα τις ανάγκες και

τις επιθυμίες του ίδιου του παιδιού. Η μάθηση εκτός των άλλων είναι και διεργασίες ξεπεράσματος της ήδη κατακτηθείσης γνώσης, όπως και για συγκεκριμένα φαινόμενα και λειτουργίες που αντιλαμβάνεται το άτομο και το αφορούν. Με λίγα λόγια μιλάμε για ξεπέραςμα θεωριών/θεωρήσεων και δημιουργία νέων, που ακόμη και τα μικρά παιδιά διαμορφώνουν για να κατανοήσουν τον κόσμο και το περιβάλλον τους. Έτσι θα πρέπει να τους δίνεται η ελευθερία να σχηματίζουν αυτές τις θεωρίες και να τις καταρρίπτουν.

Εδώ μπορεί να τεθεί το ερώτημα αν το παιδί θέλει να μαθαίνει. Υπάρχει η κυρίαρχη άποψη από καθηγητές-δασκάλους και γενικότερα μεγάλου μέρους της κοινωνίας ότι οι μαθητές, οι φοιτητές είναι τεμπέληδες και δε γουστάρουν να μαθαίνουν χωρίς εξαναγκασμό ή επιβράβευση. Αντίθετα, ο άνθρωπος μαθαίνει ό,τι τον συγκινεί, δηλαδή ανακαλύπτει τα στοιχεία εκείνα που απαντούν στις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις επιθυμίες του, τα οποία αναπτύσσουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά του, τον κάνουν να δρα και γενικότερα με οτιδήποτε *συν-κινείται/ του προκαλεί ευφορία και ικανοποίηση*.

σχολείο και οικογένεια

Πέρα από τη σχέση δασκάλου – μαθητή, σημαντικό ρόλο στην παιδεία έχει και η οικογένεια. Η οικογένεια σήμερα, πολύ συχνά αποτελεί φορέα της ιδεολογίας του κρατικού εκπαιδευτικού συστήματος. Προτρέπει και αρκετές φορές πιέζει τα παιδιά να διαβάζουν και να εντατικοποιούν τη ζωή τους, ώστε να ανελιχθούν κοινωνικά για να ανταπεξέλθουν στους ρυθμούς που επιβάλλει η καπιταλιστική κοινωνία (εξετάσεις, σπουδές, πτυχία, εύρεση εργασίας). Επιπλέον μέσα στη σημερινή μορφή της οικογένειας (αν τη θεωρήσουμε ως το κύτταρο της κοινωνίας) διαιώνονται οι εξουσιαστικές σχέσεις καθώς και οι σχέσεις εξάρτησης (οικονομική, συναισθηματική κτλ).

Εφόσον λοιπόν στόχος είναι μία μορφή ελευθεριακής παιδείας, η οικογένεια θα πρέπει να τεθεί σε κριτική και η δομή της να αλλάξει. Κάτι που θα μπορούσε να αποτελεί μερική λύση, θα ήταν να δημιουργηθούν χώροι συλλογικής διαπραγμάτευσης της καθημερινότητας των παιδιών μεταξύ τους, όπου θα συναναστρέφονται και θα αλληλεπιδρούν, θα αποκτούν ερεθίσματα και θα βρίσκουν τα στοιχεία που τα συγκινούν. Όσο για τη σχέση γονέα και παιδιού, βλέπουμε αντιστοιχία με αυτή του παιδαγωγού/μαθητή, δηλαδή αμφίδρομη, χωρίς αυταρχισμό και εξουσιασμό. Αυτό για εμάς συνεπάγεται μία συμφωνία μεταξύ κηδεμόνα και ελευθεριακού σχολείου, αν όχι και μία εμπλοκή σε αυτό. Ένα παράδειγμα διαχείρισης των παραπάνω σχέσεων συναντάμε στο Paideia, όπου εκεί οι γονείς συμμετείχαν στις συνελεύσεις του σχολείου. Στο εδώ και στο τώρα

κάτι πιο άμεσο θα ήταν να δίνεται περισσότερη ελευθερία στο παιδί από τους γονείς χωρίς να υπάρχει απόλυτη εξάρτηση από αυτούς.

διαδικασίες στο σχολείο και χωροταξία

Το βασικό εργαλείο της δομής και της λειτουργίας του ελευθεριακού σχολείου είναι οι συνελεύσεις των μαθητών (ακόμα και σε μικρές ηλικίες) και παιδαγωγών. Συνέλευση στην οποία όλα τα μέλη θα λειτουργούν ισότιμα και θα παίρνουν αποφάσεις για την διαδικασία των μαθημάτων, για τα προβλήματά τους, προτάσεις για τι θέλουν να μάθουν και πού θέλουν και γενικότερα ό,τι διέπει την εκπαίδευσή τους. Κατά τη διάρκεια της καθημερινότητας, οι παιδαγωγοί μπορούν να είναι παρόντες και να παρεμβαίνουν όταν είναι αναγκαίο αποφεύγοντας να αναπτυχθεί άτυπη ιεραρχία. Επίσης είναι θεμιτό να υπάρχει συνέλευση των δασκάλων και γονέων για διάφορα ζητήματα του σχολείου.

Η διαδικασία του μαθήματος είναι συλλογική και αποκτά χαρακτήρα αυτομόρφωσης, όχι μόνο για τα παιδιά αλλά και για τους παιδαγωγούς. Οι μαθητές αφού διαλέγουν το περιεχόμενο του μαθήματος, μπορούν να αναζητήσουν τον τρόπο με τον οποίο θα το μάθουν και όποτε χρειάζεται ζητούν τη βοήθεια του συνοδού – δασκάλου. Στο σχολείο της Ταμαρίκης (στη Νέα Ζηλανδία) για παράδειγμα, οι παιδαγωγοί δεν αξιολογούν τις εργασίες των παιδιών εκτός και αν τα ίδια το επιθυμήσουν. Οι βασικές γνώσεις τώρα, όπως η εκμάθηση του αλφαβήτου, των αριθμών κλπ., αντί του γνωστού ανιαρού τρόπου που γνωρίσαμε στο σχολείο, μπορεί να έχει τη μορφή παιχνιδιού και να γίνεται με ευφάνταστο τρόπο.

Χωροταξικά το σημερινό σχολείο περιορίζει το σώμα και την ελεύθερη κίνηση των μαθητών, αλλά ακόμα και τη φαντασία και τη σκέψη (στρατιωτικοποιημένες αίθουσες, θρανία που βλέπουν την αυθεντία-δάσκαλο στην έδρα ή πίνακα, κάγκελα σε παράθυρα και αυλή που θυμίζουν φυλακή, δάσκαλος σε θέση που επιβλέπει και μπορεί ευκολότερα να επιβληθεί). Το ελευθεριακό σχολείο θα πρέπει να είναι δομημένο ώστε να κινείται το σώμα, να μπορείς να τρέχεις, να πέφτεις, να αλληλεπιδράς με το περιβάλλον και τους γύρω σου. Επίσης σημαντικό είναι να μην περιορίζεται η δομή του σχολείου σε ένα κτίριο, αλλά να είναι δυναμική με την έννοια ότι μπορεί να βρίσκεται στη φύση ή σε οποιοδήποτε άλλο μέρος-κτίριο-δομή. Έτσι τα μέλη της κοινότητας του σχολείου θα μπορούν να αποκτούν περισσότερα ερεθίσματα και να δραστηριοποιούνται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η οργανική αρχιτεκτονική σύμφωνα με την οποία έχουν δομηθεί τα σχολεία Waldorf όπου τα κτήρια είναι κοίλα και δαιδαλώδη, σε μία προσπάθεια το

κτήριο να πάρει χαρακτηριστικά ζωντανού οργανισμού και να σπάσει η αποξένωση που γεννιάται από το σχολείο – στρατώνας.

περιεχόμενο μαθημάτων (διαχείριση συναισθημάτων, σεξουαλική αγωγή, δημιουργικές ανάγκες)

Αρχικά πρέπει να αποδομηθεί ο διαχωρισμός χειρωνακτικής, πνευματικής, καλλιτεχνικής γνώσης και να δοθεί η δυνατότητα στον κάθε μαθητή να ασχολείται με όλα αυτά όποτε το θέλει και συνδυάζοντάς τα. Είναι χρήσιμο να δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να διαχειρίζονται τα συναισθήματα και τις σχέσεις τους, πράγμα το οποίο μπορεί να γίνεται και στις συνελεύσεις, αλλά και μέσω δραστηριοτήτων που θα εκφράζονται συλλογικά μεταξύ τους και θα μπορούν να αισθανθούν το διπλανό ή διπλανή τους χτίζοντας πραγματικές σχέσεις συντροφικότητας και αλληλεγγύης. Αντίστοιχα, όσον αφορά τη σεξουαλική αγωγή θα μπορούσε να υπάρξει περισσότερη ελευθερία στα σώματα και η σεξουαλικότητα να μην αποτελεί ταμπού κι ούτε να αναφέρεται απλά με ιατρικούς όρους.

Για την σεξουαλικότητα, η Emma Goldman αναφέρει:

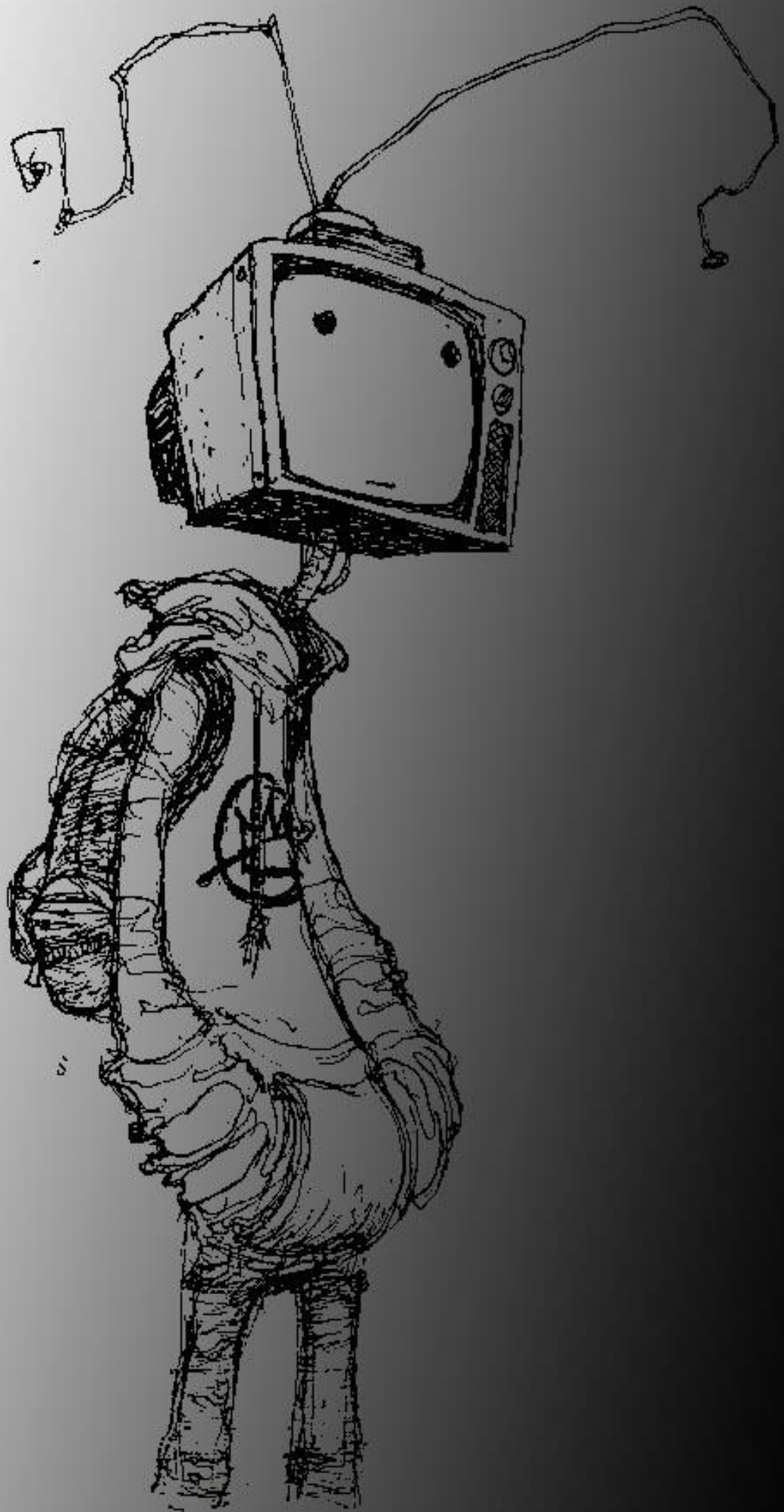
Η αθωότητα έχει γίνει συνώνυμο της άγνοιας η οποία έχει αναχθεί στην υψηλότερη των αρετών και αντιπροσωπεύει τον θρίαμβο του πουριτανισμού. (...) Στις μελέτες τους οι νέοι συναντούν την εξιδανίκευση της αγάπης. Μαθαίνουν ότι η αγάπη είναι το θεμέλιο της θρησκείας, του καθήκοντος, της αρετής και άλλων θαυμαστών πραγμάτων. Από την άλλη, η αγάπη παρουσιάζεται σαν μια απεχθής καρικατούρα εξαιτίας του σεξ. Το μέγαλωμα λοιπόν, και των δύο φύλων μέσα στην αλήθεια και την απλότητα θα βοηθούσε για να απομακρυνθεί αυτή η σύγχυση. Αν στην παιδική ηλικία, άντρας και γυναίκα μάθαιναν μια όμορφη συντροφικότητα, θα εξουδετέρωναν την υπερδομημένη κατάσταση των φύλων (...)

Οι συνήγοροι του πουριτανισμού, της ηθικής, του παρόντος συστήματος εκπαίδευσης, το μόνο που καταφέρνουν είναι να κάνουν τη ζωή συντομότερη, ασχημότερη και πιο ευκαταφρόνητη, και ποιές όμορφες προσωπικότητες θα ανέχονταν κάτι τέτοιο; Είναι λοιπόν μια ανθρώπινη πρόταση η καταστροφή του συστήματος και όλων όσων συμμετέχουν στην υποτιθέμενη εκπαίδευση. Η καλύτερη εκπαίδευση ενός παιδιού πετυχαίνεται με το να το αφήσουμε ήσυχο και να του δείξουμε εμπιστοσύνη .

«...Πρέπει να αναζητήσουμε τις απαντήσεις σε όλα αυτά τα ερωτήματα, αν δεν τις έχουμε. Κι αν τις έχουμε πρέπει να τις μοιραστούμε...»

EZLN, Η Έκτη

Τσιάπας, Μεξικό, Πλανήτης Γη

παράρτημα

Ελευθεριακά και αναρχικά σχολεία που έχουν υπάρξει

Η εκπαίδευση στους Ζαπατίστας

Στο νοτιοανατολικό σημείο του Μεξικού, στην επαρχία Τσιάπας, το 1994 οι Ζαπατίστας εξεγέρθηκαν, συντρίβοντας τις κυρίαρχες αφηγήσεις που εξόριζαν τις επαναστάσεις στο μακρινό πιο παρελθόν και μιλούσαν για το τέλος της ιστορίας. Οι Ζαπατίστας επαναστάτησαν για όλους τους λόγους τους κόσμου που συμπύσσονταν σε 13 σημεία όπως λένε οι ίδιοι : ζητούσαν και ζητούν στέγη, γη, δουλειά, ψωμί, υγεία, εκπαίδευση, ανεξαρτησία, δικαιοσύνη, δημοκρατία, ελευθερία, ειρήνη, ιθαγενική κουλτούρα, πληροφόρηση. Αυτά τα ζητούμενα ήταν εκείνα που κινητοποίησαν το χτίσιμο μιας νέας κοινωνίας. Στη διαδικασία αυτή έπρεπε να απαντήσουν και στο ερώτημα " θέλουμε εκπαίδευση ; και αν ναι γιατί και πώς; "

"Το σχολείο που θέλουμε θα γεννηθεί από την κοινότητα. Από τις αληθινές λέξεις, από τις γνώσεις που όλοι μαζί πρέπει να αρχίσουμε να μαθαίνουμε, για να καταφέρουμε να φέρουμε εις πέρας τον αγώνα μας. Όλοι μαζί, παιδιά, γυναίκες, άντρες και γέροντες. Θέλουμε μια εκπαίδευση που θα μας διδάσκει πώς να λύνουμε τα προβλήματα που υπάρχουν στον Αυτόνομο Δήμο και τις ιθαγενικές κοινότητες. Θέλουμε μια εκπαίδευση που θα μάθει τα παιδιά μας να διαβάζουν και να γράφουν καλά. Θέλουμε δηλαδή μια αληθινή εκπαίδευση. Η εκπαίδευση είναι ιδέες, καλές ιδέες, που τις μαθαίνουμε για να χρησιμεύσουν. Γι' αυτό πρέπει να ξεκινήσουμε από το πώς η εκπαίδευση θα μας εξοπλίσει για να λύσουμε τα προβλήματά μας και τα σημαντικά προβλήματα της κοινότητας είναι εκείνα που εκφράζονται μέσα από τα αιτήματά μας, τα αιτήματα των Ζαπατίστας. Χρειαζόμαστε μία ολοκληρωμένη εκπαίδευση που θα σέβεται την πραγματικότητα του τόπου μας, που θα σέβεται τον ιθαγενή λαό μας. Που θα δυναμώνει την πολιτιστική μας εμπειρία ώσπου να κατακτήσουμε την αληθινή αυτονομία. Γιατί μόνο η αληθινή αυτονομία θα λύσει τα προβλήματα των κοινοτήτων μας, (μόνο η αληθινή αυτονομία) θα μας προσφέρει μια καλύτερη ζωή. Γι' αυτό χρειαζόμαστε μια εκπαίδευση που δεν θα είναι μόνο λόγια, αλλά που θα δουλεύει για τις διεκδικήσεις μας..... Έτσι το σχολείο θα είναι ο οδηγός για να καλυτερέψουμε τη ζωή μας και οι αίθουσες διδασκαλίας ένας χώρος συγκέντρωσης, χώρος όπου η κοινότητα θα μπορεί να μοιραστεί, να ανταλλάξει ιδέες και γνώσεις. Έτσι, ώστε να είμαστε όλοι ίσοι."

Το 2001, ο αυτόνομος εξεγερμένος δήμος Ricardo Flores Magon αποφάσισε να δρομολογήσει το χτίσιμο μιας εκπαίδευσης γεννημένης από τα σπλάχνα της κουλτούρας των εξεγερμένων ιθαγενών, την οποία υπέσκαπτε αδιάλληπτα το σχολείο του επίσημου μεξικανικού εκπαιδευτικού συστήματος. Συνεχίζοντας την αποικιοκρατική λογική των Ισπανών, το επίσημο μεξικανικό κράτος επιχειρούσε και επιχειρεί να ομογενοποιήσει την ποικιλομορφία που συναντάται από άποψη πολιτισμική σε αυτές τις περιοχές. Επιδιώκει να αφαιρέσει τη συλλογική ταυτότητα

των ιθαγενών, η οποία αποτελεί τον συνεκτικό δεσμό της κοινότητας, ώστε να καταστούν λειτουργικοί και παραγωγικοί στο βιομηχανικό κόσμο, τακτική που ακολούθησαν και οι Η.Π.Α. με την αφομοίωση των ινδιάνων. Απέναντι σε αυτά οι εξεγερμένοι επέλεξαν να αναδείξουν το μωσαικό του πολιτισμού τους, εμπνεόμενοι από αξίες ισότητας, αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας. Η στοχοθεσία και ο ορίζοντας προσδοκιών της εκπαιδευτικής διαδικασίας στους Ζαπατίστας είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την κουλτούρα της αντίστασης, της ιδιόμορφης τους αυτονομίας, τα βιωμένα προβλήματα και τις λύσεις σε αυτά.

Σιγά-σιγά λοιπόν κάθε μία από τις 117 κοινότητες του δήμου Ricardo Flores Magon ξεκίνησαν να διαμορφώνουν τα αυτόνομα κέντρα εκπαίδευσης, όπου οι δάσκαλοι εκλέγονται δημοκρατικά από τις κοινότητες τους. Η κοινότητα είναι το σχολείο. Τα παιδιά μαθαίνουν για την καλλιέργεια και τις εποχές συγκομιδής, τις παραδοσιακές γιορτές ή την τοπική προφορική παράδοση, με στόχο να συνδυάσουν το σχολείο με την ιθαγενή ανατροφή. Τα παιδιά διδάσκονται σε μία διαφορετική αντίληψη της πραγματικότητας. Για τα παιδιά εκπαίδευση και πολιτική είναι σύμφυτα. Μαθαίνουν συλλογικά να αγωνίζονται, να φροντίζουν το περιβάλλον και να νιώθουν υπερήφανοι ως κληρονόμοι της δυναμικής και διαρκώς εξελισσόμενης ιθαγενικής κουλτούρας

"Η εκπαίδευση μας είναι σχετική με τον αγώνα της αξιοπρέπειας και τη μία καρδιά, ώστε να μπορούμε να περπατάμε μαζί στην ίδια κατεύθυνση. Πιστεύουμε ότι η εκπαίδευση δεν αφορά μόνο τη διδασκαλία γραμμάτων και αριθμών, αλλά και την επίλυση των προβλημάτων ανάμεσα στους λαούς μας, τον τρόπο άμυνας τους, την ιστορία και τον τρόπο να συνεχίζεις τον αγώνα."

Το αυτόνομο σχολείο είναι ένας χώρος προβληματισμού όπου τα παιδιά λένε αυτό που νιώθουν και σκέφτονται ενώ κατασκευάζουν την αυτόνομη ταυτότητα τους. Τα κορίτσια συμμετέχουν στο σχολείο ισότιμα με τα αγόρια, ενώ αποτελούν το μισό σώμα μαθητών, γεγονός παράξενο για μία κοινότητα, όπου τα κορίτσια παραδοσιακά όφειλαν να βοηθούν στο σπίτι. Στο αυτόνομο σχολείο των Ζαπατίστας, τα παιδιά μαθαίνουν για τους επαναστατικούς αγώνες των γυναικών και τον τρόπο να οικειοποιηθούν ορισμένες αρχές κι αξίες για να μπορούν να μετασχηματίσουν την οικογενειακή και κοινοτική τους ζωή. Το σχολείο σε αυτήν την περίπτωση γίνεται φορέας μιας προωθητικής δύναμης μετασχηματισμού προς την κατεύθυνση της καλλιέργειας της ισότητας των δύο φύλων. Τα κορίτσια μαθαίνουν για τα δικαιώματά τους και τον τρόπο να αποφασίζουν, και συμμετέχουν ενεργά στην ζαπατιστική οργάνωση. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι τα ζαπατιστικά σχολεία είναι τόποι όπου η συλλογική γνώση στοχεύει στον κοινωνικό μετασχηματισμό.

το σχολείο Paideia

σήμερα μπορούμε να μάθουμε τα πάντα, όχι όμως πώς να ζήσουμε

Στο μέσο της απόστασης μεταξύ Λισαβόνας και Μαδρίτης, κάπου στο νότο της Ισπανίας, στην πόλη Μέριδα λειτουργεί το σχολείο Paideia. Ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 1978 από 3 γυναίκες εκπαιδευτικούς με ξεκάθαρες ιδεολογικές αναφορές στον κοινωνικό αναρχισμό. Συναντώντας απροσπέλαστους σκόπελους στη προοπτική μετασχηματισμού του δημόσιου σχολείου προς μία πιο ελευθεριακή ρότα, προχώρησαν στη συγκρότηση μίας αυτοδιαχειριζόμενης εκπαιδευτικής κοινότητας, που θέτει ως θεμελιακό σκοπό του σχολείου τη δημιουργία ενός τύπου ανθρώπου, που μέσα από την καθημερινότητα μαθαίνει να ζει ζώντας σε ανθρώπινες σχέσεις διαμετρικά αντίθετες απ' τις καθημερινές καθιερωμένες. Αυτές τις σχέσεις που επιβάλλει ένα εξουσιαστικό στη δομή του σύστημα. Πριν αναλύσουμε όμως τις δομές και διαδικασίες λειτουργίας του εν λόγω εγχειρήματος, αξίζει να βουτήξουμε στη θεωρία που διαπνέει αυτήν την εκπαιδευτική κοινότητα.

Φιλοσοφία του Paideia

“Δε γίνεται να διδάξεις χωρίς μία ιδεολογία γιατί η εκπαίδευση αναγκαστικά έχει ένα σκοπό και αυτός ο σκοπός καθορίζεται απ' τον τύπο της κοινωνίας και των ανθρώπων που θέλεις. Δεν υπάρχει ουδέτερη παιδαγωγική ή απολιτική και πολύ λιγότερο μη ιδεολογική. Ένα σύνολο από ιδέες είναι κάτι που κατέχει κάθε λογικός άνθρωπος. Στην εκπαίδευση, είτε το θέλεις είτε όχι, συνειδητά ή υποσυνείδητα τις μεταδίδεις κ' για αυτό εκπαιδεύεις με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο, γιατί επιθυμείς έναν συγκεκριμένα τρόπο ζωής κ' σκέψης” (Παιδεία)

Στην αντίληψη τους, η ολοκληρωμένη σφαιρική μόρφωση δε σχετίζεται με τη συσσώρευση γνώσεων, αλλά σχετίζεται κυρίως με την αρμονική ανάπτυξη όλων των ικανοτήτων του παιδιού. Τίθεται, λοιπόν, αξιακά ως θεμελιακό στην εκπαιδευτική διαδικασία ο αυτοκαθορισμός και η ευτυχία. Ο “φόβος μπροστά στην ελευθερία” είναι ενταγμένος σε ένα εξουσιαστικό σύστημα που καταστατική του συνθήκη είναι η τάση για χειραγώγηση και ομοιομορφοποίηση των εξουσιαζομένων. Η βία, ο ανταγωνισμός, η αποξένωση, ο ρατσισμός και οι πάσης φύσεως διακρίσεις θα μπορούσαν να ιδωθούν ως συμπτώματα μίας κοινωνίας άδειας, εξαρτημένης από την εξουσία, που το μόνο που προσφέρει είναι η ασφάλεια του καθοδηγητή, εθισμένη στην αέναη διαδικασία επίτευξης μίας ιδεατής παραγωγικότητας. Το σχολείο οικοδομήθηκε στις αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης, όπου η αμοιβαία βοήθεια εξαλείφει την ανασφάλεια και την ανθρώπινη μοναξιά. Το σχολείο αυτό δεν αποτελεί εργοστάσιο παραγωγής πανομοιότυπων ανθρώπων στη σκέψη, που χρειάζονται προστατευτισμούς κρατικούς ή πατερναλιστικούς. Αντίθετα αποτελεί μία κοινότητα πρόπλασμα μίας κοινωνίας που θεμελιώνεται στην ισότητα, την ελευθερία και την αδελφοσύνη, όπου τα άτομα πειραματίζονται στην αναζήτηση τους για νέους τρόπους ζωής και κοινωνικής οργάνωσης. Μία αντίληψη που μας παραπέμπει στο Ερρίκο Μαλατέστα “Αρχίζοντας να απολαμβάνει κανείς λίγη ελευθερία, καταλήγει να τη θέλει ολόκληρη, την απόλυτη ελευθερία.”

“Παρατηρήσαμε πως τα παιδιά ήθελαν να απολαμβάνουν μεν τα αποτελέσματα μιας ελευθερίας χωρίς όρια, όμως από την άλλη, μείωναν τις άλλες αξίες, όπως η

αλληλεγγύη, η υπευθυνότητα, η ισότητα, η δικαιοσύνη, ο μη ανταγωνισμός. Προφανώς απ' την οπτική τους ήθελαν τα πλεονεκτήματα του δικού μας συστήματος (αντιεξουσιαστικού) και του υπάρχοντος (εξουσιαστικού) και δημιούργησαν ένα υβρίδιο μεταξύ του ενός και του άλλου τρόπου ζωής...Είχαμε την ευθύνη να αλλάξουμε και να προχωρήσουμε προς τη δημιουργία ανθρώπων που θεωρούσαμε πως θα μπορούσαν να μεταβάλλουν την παρούσα κοινωνική δομή, ανθρώπων ικανών να ενταχθούν σε αυτήν την κοινωνία και να συμβάλλουν στην αλλαγή της. Κι έτσι αλλάξαμε”(Παιδεία)

Το σχολείο Paideia προτάσσει ξεκάθαρα ως απώτερο σκοπό τον κοινωνικό μετασχηματισμό μέσω της κοινωνικής επανάστασης, δηλώνοντας με ευκρίνεια ότι δεν επιδιώκει την εναρμόνιση του με το δεδομένη κοινωνική δόμηση, που θα οδηγούσε μοιραία σε μία αφομοίωση, αλλά την αποδόμηση αυτού του κόσμου και τη δημιουργία ενός δίκαιου και ισότιμου. Εδώ εντοπίζουμε μία συνέχεια της αναρχικής εκπαιδευτικής με τη διαφωτιστική παράδοση. Αμφότερες δίνουν βάση στη λογική και πιστεύουν πως η καλλιέργεια της μπορεί να μεταμορφώσει την κοινωνία: εάν τα άτομα δεν συντρίψουν την άγνοια τους, δε θα μπορέσουν να συγκρουστούν με την κοινωνική αδικία. Παρά, όμως, τη σημασία που αποδίδεται στη μόρφωση, σημαντικό είναι να σκεφτόμαστε ότι αυτή δεν είναι από μόνη της ικανή να γενικεύσει μια ριζοσπαστική αλλαγή, μία επανάσταση. Η μόρφωση με αυτήν την αντίληψη θα είναι πιο σταθερό υπόβαθρο για την ελευθεριακή επανάσταση.

Σκοποί λοιπόν του εγχειρήματος είναι οι εξής :

- i. μία θεμελιώδης αλλαγή στη δομή της παραδοσιακής οικογένειας
- ii. σεξουαλική απελευθέρωση των παιδιών, των εφήβων και των νέων
- iii. απελευθέρωση της γυναίκας
- iv. προσωπική αυτονομία, νοητική και συναισθηματική
- v. ατομική και συλλογική ελευθερίας
- vi. οικονομική αυτοδιαχείριση και αυτοδιαχείριση της ζωής
- vii. υπευθυνότητα και αναζήτηση δημιουργικής εργασίας
- viii. εξάλειψη των βίαιων και ανταγωνιστικών σχέσεων
- ix. σχέσεις βασισμένες στο διάλογο

αυτονομία των μαθητών

Η αυτοδιαχειριζόμενη εκπαιδευτική κοινότητα Παιδεία αποτελεί ένα χωνευτήριο όπου ζυμώνονται η δουλειά και η διερεύνηση των μελών της, το παιχνίδι και η περισυλλογή, η θεωρία και η πρακτική, η χειρωνακτική και πνευματική εργασία, οι προσωπικές εμπειρίες και η συνειδητοποίηση των στοιχείων που βλάπτουν τη διαδικασία της ατομικής και συλλογικής εξελικτικής ωρίμανσης. Απ' τη στιγμή που προκρίνεται η κοινή μετοχή στη συλλογική ζωή, τα παιδιά από την ηλικία των ενάμιση-δυο ετών αρχίζουν να μετέχουν σε συλλογικές αποφάσεις που αφορούν:

1. την επιλογή των εργασιών

2. την επιλογή των μαθημάτων
3. την τακτοποίηση των εσωτερικών χώρων
4. την καλλιέργεια και φροντίδα του κήπου
5. την καθαριότητα του εξωτερικού χώρου
6. την προετοιμασία και την παράδοση μαθημάτων
7. το μαγείρεμα
8. τη ρύθμιση διαφόρων ατελειών κ.α.

ρόλος των ενήλικων και το επίπεδο της δέσμευσης

Η ομάδα των ενήλικων βάζει μόνο τις αξίες της συμβίωσης. Όλα τα υπόλοιπα είναι προτάσεις των ομάδων στη γενική συνέλευση. Οι ενήλικοι απλά έχουν δικαίωμα παρέμβασης όπου βλέπουν ότι κάτι γεννά ανισότητα, δυσλειτουργία σε σχέση με τον αρχικό στόχο, την καλλιέργεια ενός ισότιμου τρόπου συνύπαρξης.

Κεντρικό ενδιαφέρον αποτελεί η συμμετοχή του καθένα σύμφωνα με τις δυνατότητες του στην διαδικασία της αυτοδιαχείρισης, δεδομένου πως πάντα είναι πιο εύκολο να αφήνεσαι και να εξαρτάσαι από τους υπολοίπους.

“Οι δεσμεύσεις που αναλαμβάνουν τα παιδιά ισχύουν γιατί αναγνωρίζουν πως αυτός που δεν ανταποκρίνεται του δεν είναι ελεύθερος, καθώς περιέπεσε στην ευκολία της ευθυνοφοβίας, αναθέτοντας σε άλλους τη φροντίδα για την ατομική και συλλογική ζωή. Μάλιστα τα παιδιά συμπληρώνουν τις λεγόμενες “κάρτες δεσμεύσεων” και τις παρουσιάζουν στη “συνέλευση παρουσιάσεων”. Κάθε άτομο παρουσιάζει τις γνώσεις που απέκτησε και ποιες όχι και στη συνέχεια δείχνει ποιες δεσμεύσεις εκπλήρωσε όσον αφορά τις αξίες, την αυτοδιαχείριση, τη συμβίωση, ώστε να καθοριστεί μεταξύ των συντρόφων ο βαθμός υπευθυνότητας του.....Η διαδικασία (της αυτοδιαχείρισης) εισάγει την ιδέα πως όποιος δεν είναι υπεύθυνος δεν είναι ελεύθερος και γι' αυτό επιλέγει να είναι mandado(δηλαδή να δέχεται εντολές) αντί να αυτοδιαχειρίζεται τη ζωή του.....Έτσι όταν συστηματικά κάποιο άτομο δεν τηρεί τις δεσμεύσεις του, περνά στην κατάσταση “mandado”, δηλαδή δεν μπορεί να επιλέξει ούτε να αποφασίσει για τον εαυτό του και βρίσκεται στη θέση να κάνει αυτό που κάποιο άλλο άτομο αποφασίζει για εκείνο. Με αυτόν τον τρόπο γνωρίζει την εμπειρία της ελευθερίας ως μια υπεύθυνη προσπάθεια και την απουσία ελευθερίας ως επιβολή άλλων ατόμων πάνω του”

Είναι θεμελιώδης η διαφοροποίηση στη νοηματοδότηση της δικαιοσύνης στο σχολείο Paideia. Απ' τον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του στον καθένα σύμφωνα με τις δυνατότητες του. Δημιούργησαν έναν κώδικα δικαιοσύνης βασισμένο στη διαφορετικότητα των ανθρώπων. Δικαιοσύνη δεν είναι λοιπόν να κάνουμε όλοι τα ίδια. Δίκαιο είναι ο καθένας να προσφέρει στη συλλογικότητα σύμφωνα με τα μέτρα του και να λαμβάνει σύμφωνα με τις ιδιαίτερες ανάγκες του.

συνέλευση

Τα παιδιά, κατ' αρχήν, χωρίζονται ηλικιακά σε ομάδες (6 έως 8 ετών, 9 έως 10, 11 έως 13, 14 έως 15). Μέσω συνελεύσεων κάθε ομάδα επιλύει όλα εκείνα τα ζητήματα που την αφορούν. Από μικρή ηλικία, δηλαδή, τα παιδιά εκτίθενται σε διαδικασίες συνελεύσεων με την παρουσία ενός παιδαγωγού, μέχρις ότου να έχουν αποκτήσει την εμπειρία, ώστε να τη διεξάγουν μόνοι τους. Σιγά-σιγά αρχίζουν να συμμετέχουν και στις γενικές συνελεύσεις, όπου συζητιούνται και επιλύονται ζητήματα συλλογικού χαρακτήρα. Οι γενικές συνελεύσεις απαρτίζονται από όλα τα άτομα που συμμετέχουν στο εγχείρημα και σκοπό έχει την αυτοδιαχείριση του σχολείου. Η έκθεση σε διαδικασίες συμμετοχικότητας και ισότητας σε τόσο νεαρή ηλικία τα κάνει να χτίσουν αντιλήψεις, να δημιουργήσουν κάποιες ιδέες που θα αποτελέσουν μέρος της πνευματικής τους δομής. Ενθαρρύνεται, δηλαδή, η ελεύθερη έκφραση, γεγονός που οδηγεί μοιραία σε έναν πολύχρωμο πλουραλισμό. Το ατομικό βίωμα, η ατομική σκέψη έτσι εκτίθεται στο κοινό πεδίο. Το ατομικό και το συλλογικό βίωμα αλληλοτροφοδοτούνται. Αυτή η διαλεκτική οδηγεί στον αναστοχασμό, την αποδόμηση, την αναδόμηση και εν τέλει στην ίδια τη ζωή. Μία αντίληψη που μας παραπέμπει ευθέως στον Μπακούνιν “ ομοιομορφία είναι θάνατος, η διαφορετικότητα είναι ζωή. “

γνώση

Η κυρίαρχη αντίληψη για τη γνώση στον καπιταλισμό αντανακλάται πολύ αντιπροσωπευτικά στη γνωσιολογική θεωρία του Καρτέσιου, σύμφωνα με την οποία προχωράμε προς τη γνώση για να κυριαρχήσουμε και να γίνουμε κτήτορες της φύσης. Το κυριαρχικό στοιχείο της καθεστηκυίας γνώσης δεν διαφαίνεται μόνο από το σκοπό της αλλά και τον τρόπο με τον οποίο μεταδίδεται, ο οποίος τρόπος δομείται με καθιερωμένα εξουσιαστικά σχήματα. Ο δάσκαλος θεωρείται ο ειδήμων, ο κάτοχος της γνώσης την οποία, κατά κάποιον τρόπο, εμπορεύεται, καθώς μεταδίδεται σαν άψυχο αντικείμενο παθητικά στο δέκτη, ο οποίος δεν ενεργοποιεί κανένα από τους εσωτερικούς μηχανισμούς αναζήτησης και ερμηνείας της γνώσης.

“ Σε αντίθεση με την καθιερωμένη από τις εξουσίες άποψη πως μαθαίνεις μόνο με έναν τρόπο, μέσω καθιερωμένων προγραμμάτων, εμείς πιστεύουμε πως μαθαίνεις να ζεις ζώντας, να μιλάς μιλώντας, να σκέφτεσαι σκεπτόμενος, να καταλάβεις προσπαθώντας να καταλάβεις κτλ. Τα δεδομένα, τις επιστήμες, τις γνώσεις τις μαθαίνουν τα παιδιά με τον δικό τους τρόπο, γιατί κάθε άτομο έχει ένα προσωπικό ρυθμό και κάποια ενδιαφέροντα που πρέπει να σεβαστούμε... για αυτό και πρέπει να ανασκευάσουμε την πληροφορία και να την προσαρμόσουμε στα άτομα που θα την δεχτούν.”(Παιδεία)

το σχολείο Πεσταλότσι

Κοντά στο Κίτο του Εκουαδόρ, σε υψόμετρο 2.500 μέτρων στις Άνδεις βρίσκεται το σχολείο Πεσταλότσι. Το σχολείο ,που έχει πάρει το όνομά του από τον Ελβετό εκπαιδευτικό, ιδρύθηκε το 1979 από τους Ρεμπέκα και Μαουρίτσιο Βίλντς ξεκινώντας ως παιδικός σταθμός με τέσσερα μόνο παιδιά . Το 1986 προστέθηκε και

τμήμα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ενώ μέχρι τώρα η κοινότητα έχει φτάσει να αριθμεί 190 μαθητές . Μέσα σε περίπου 2 εκτάρια γής διαμορφωμένα να στεγάζουν παντός είδους δραστηριότητες τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να παίξουν, να γυμναστούν, να χτίσουν πύργους, να διαβάσουν, να μαγειρέψουν...

θεωρητικό υπόβαθρο - φιλοσοφία

Οι Βίλντ άνοιξαν το σχολείο εν μέρει γιατί δεν ήταν ικανοποιημένοι από αυτά που παρείχε το κρατικό σχολείο στα παιδιά τους. Διάβασαν Μοντεσόρι, Πιαζέ , Τζον Χόλτ και Σελεστέν Φρεϊνέ και μελέτησαν την βρετανική αντίληψη της ολοκληρωμένης μέρας ώστε να ξεκινήσουν με γερά θεμέλια θεωρίας, τα οποία συνεχίζουν να ενισχύουν και να προσαρμόζουν στα νέα δεδομένα. Βρήκαν τις θεωρίες του Πιαζέ για τα στάδια της ανάπτυξης εξαιρετικά χρήσιμες. Εάν ο άνθρωπος λειτουργεί αυτόνομα , πρέπει να υπάρχει μία σύνδεση ανάμεσα στην καρδιά και τον εγκέφαλο. Τα παιδιά που δεν τους επιτρέπεται να πάρουν μόνα τους τις αποφάσεις τους θα μεγαλώσουν και θα είναι ανίκανα να χρησιμοποιήσουν αυτή τη σύνδεση γιατί αυτή δεν θα έχει ενεργοποιηθεί ποτέ. Σύμφωνα με τους ιδρυτές του σχολείου το κλειδί όλης της εκπαιδευτικής προσέγγισης τους είναι «η μη-κατευθυντικότητα των ενηλίκων. Η διδασκαλία, η εξήγηση, η καθοδήγηση, η πειθώ δεν είναι κατάλληλες αλληλεπιδράσεις ανάμεσα σε έναν ενήλικο και ένα παιδί. Όπως οι νόμοι της φύσης οδηγούν στην επιτυχημένη ανάπτυξη φυτών και ζώων, θα οδηγήσουν επίσης και στην επιτυχή ανάπτυξη των παιδιών στο σωματικό, κοινωνικό , νοητικό και πνευματικό τους επίπεδο.Το σχολείο πρέπει απλά να παρέχουν ενθάρρυνση και υποστήριξη και να αφήνει τα παιδιά να αποφασίζουν πως θα χρησιμοποιήσουν ότι τους παρέχεται.»

οργάνωση-συνελεύσεις

Κάθε μαθητής του σχολείου υποχρεωτικά πρέπει να παρακολουθεί τις εβδομαδιαίες συνελεύσεις του σχολείου(μία για το δημοτικό και μία για το γυμνάσιο). Στις συνελεύσεις αυτές γίνεται καταμερισμός των εργασιών που πρέπει να γίνουν,όπως καθαρισμός κάποιων περιοχών, διανομή φαγητού την ώρα του διαλείματος κτλ. Επίσης αναφέρονται προβλήματα που προέκυψαν καθόλη την εβδομάδα και τα παιδιά (με την βοήθεια ,όταν χρειάζεται, των ενηλίκων) προσπαθούν να βρουν λύσεις ή να θεσπίσουν καινούριους κανόνες που θα προλαμβάνουν την επανεμφάνιση προβληματικών καταστάσεων. Οι λίγοι κανόνες που είναι εξ ορισμού επιβεβλημένοι στα παιδιά είναι αυτοί που θεωρούνται απαραίτητοι για την ασφάλεια τους.

Πέρα από τις συνελεύσεις των μαθητών, διεξάγονται και τέσσερις συνελεύσεις προσωπικού κάθε εβδομάδα. Αυτές οι συνελεύσεις αφιερώνονται : στο νηπιαγωγείο, στο δημοτικό, στο γυμνάσιο, στη γενική εμβάθυνση και κατανόηση και τον

πρακτικό πειραματισμό με τα υλικά που είναι διαθέσιμα στο σχολείο. Επιτυγχάνεται έτσι και η συνεχής ανάπτυξη των ενηλίκων οι οποίοι φαίνεται να μαθαίνουν από το σχολείο κατά τον ίδιο τρόπο που μαθαίνουν και οι μαθητές.

μαθήματα

Το Πεσταλότσι αποτελείται από 3 τμήματα τα οποία αντιστοιχούν σε γενικές γραμμές στις φάσεις της ανάπτυξης. Στο νηπιαγωγείο, μέχρι τα έξι ή επτά χρόνια τα παιδιά δεν αλλάζουν ομάδα σε μια συγκεκριμένη ηλικία παρα μόνο όταν είναι έτοιμα να το κάνουν. Τα παιδιά όχι μόνο αποκτούν σωματικές ικανότητες αλλά εσωτερικοποιούν την ποιότητα της πραγματικότητας. Στο δημοτικό από τα επτά έως τα δώδεκα/δεκατρία τα παιδιά μαθαίνουν να κατανοούν τους κανόνες που διέπουν την πραγματικότητα και βρίσκουν τρόπους για να έχουν αποτελέσματα. Τα παιδιά στο γυμνάσιο ασχολούνται κυρίως με το ερώτημα «Ποιος είμαι?» .

Το σχολείο έχει ένα χρονοδιάγραμμα χωρισμένο σε διαστήματα μισάωρων. Τα μαθήματα περιλαμβάνουν μαθήματα υπολογιστών, ιστορίας, μελέτη, δημιουργική γραφή, αγγλικά, βιολογία, κολύμπι, χειροτεχνίες και άλλα. Επίσης υπάρχουν οι Ομάδες Φρεϊνέ στις οποίες τα παιδιά μπορούν να διαλέξουν οποιοδήποτε θέμα και δραστηριότητα θέλουν να αναπτύξουν συλλογικά. Γενικά υπάρχουν δραστηριότητες που καλύπτουν ολόκληρη την σχολική μέρα αλλά συνήθως ένα μεγάλο μέρος των παιδιών ακολουθεί τα δικά του ενδιαφέροντα , τα οποία κατά κύριο λόγο αφορούν το παιχνίδι! Πιο πολύ τα παιδιά του γυμνασίου παρακολουθούν τις δραστηριότητες του χρονοδιαγράμματος. Επίσης υπάρχει η δυνατότητα να κάνουν πράγματα εκτός σχολείου. Δύο φορές την εβδομάδα πραγματοποιούνται κύκλοι εκπαιδευτικών εκδρομών.

κρατική αναγνώριση - διαχείριση χρηματικών αναγκών

Μετά από 12 χρόνια το Πεσταλότσι κατάφερε να αναγνωρίζεται ως εκπαιδευτικό ίδρυμα μέχρι και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ο Μ. Βίλντς παραδέχεται ότι, λόγω του αυτο-προσδιοριζόμενου προγράμματος σπουδών, οι απόφοιτοι του μπορεί να μην έχουν αποκτήσει όλο το ακαδημαϊκό υπόβαθρο που χρειάζονται για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις εισαγωγής στο πανεπιστήμιο. Πιστεύει, ωστόσο ότι θα έχουν αναπτύξει την ικανότητα να μαθαίνουν οπότε αν αποφασίσουν να πάνε σε κάποιο πανεπιστήμιο, θα βρουν και θα αναπτύξουν τις αναγκαίες στρατηγικές για να τα καταφέρουν.

Τέλος για την κάλυψη των οικονομικών αναγκών του σχολείου κι του προσωπικού έχει αναπτυχθεί το Interchange and Local Transactions System Foundation, ένα σύστημα αντιπραγματισμού και άτοκων δανείων. Οι γονείς οι οποίοι δεν μπορούν να συνεισφέρουν χρηματικά μπορούν να προσφέρουν υλικά ή και υπηρεσίες ενώ αν

κάποιο μέλος του προσωπικού χρειάζεται επιπλέον χρήματα ώστε να καλύψει κάποιες ανάγκες του, δίνονται άτοκα δάνεια.

το σχολείο Σάμμερχιλ

Το Σάμμερχιλ είναι ένα σχολείο-κοινότητα στη νοτιοανατολική Αγγλία, το οποίο αποτελεί έμπνευση και πραγμάτωση του ιδιοσύστατου παιδαγωγού A.S. Neill. Ιδρύθηκε το 1971 και απαρτίζεται περίπου από 100 μέλη. 70 εξ αυτών είναι παιδιά ηλικίας από 5 έως 18 χρόνων, ενώ τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας συμπληρώνονται με δασκάλους, "γονείς σπιτιών" και βοηθητικό προσωπικό. Τα πιο πολλά παιδιά είναι εσωτερικά στο σχολείο, καθώς και ο χώρος(36 στρέμματα δάσους και ανοικτής γης) προσφέρει πολλαπλές δυνατότητες για τη στήριξη κάθε ανθρώπινης δραστηριότητας. Είναι μεικτό σχολείο, όπου κορίτσια και αγόρια συμβιώνουν, ενώ διατηρεί παραδοσιακά έναν πολυεθνικό χαρακτήρα η σύνθεση των μαθητών, οι οποίοι προέρχονται από τις Βρετανία, Αμερική, Ιαπωνία. Η κοινότητα, σε μεγάλο βαθμό αποκομμένη από οποιαδήποτε άλλη κοινωνική δομή, συμβιώνει για 3 περιόδους (κάθε περίοδος διαρκεί 12 εβδομάδες, συνολικά δηλαδή 36 εβδομάδες), οπότε και αναπτύσσεται όλη η δραστηριότητα του εγχειρήματος.

φιλοσοφία του σχολείου

Η φιλοσοφική προσέγγιση, που διαπνέει ανέκαθεν τη λειτουργία του σχολείου, πάνω στο ζήτημα της εκπαίδευσης προέρχεται από τον ιδύνοντα νου του εγχειρήματος, τον Νηλ. Πρωταρχικός σκοπός ήταν το σχολείο Σαμερχιλ να γίνει ένα σχολείο κατάλληλο για τα παιδιά και όχι τα παιδιά κατάλληλα για το σχολείο. "Ξεκινάμε να φτιάξουμε ένα σχολείο στο οποίο θα δίναμε στα παιδιά την ελευθερία να είναι ο εαυτός τους. Για να το κάνουμε αυτό έπρεπε να απαρνηθούμε κάθε μορφή πειθαρχίας, κάθε υπόδειξη, κάθε ηθική εκπαίδευση, κάθε θρησκευτική οδηγία. Μας αποκάλεσαν γενναίους, αλλά δεν χρειαζόταν θάρρος. Αυτό που χρειαζόταν είναι αυτό που είχαμε. Μια απόλυτη πίστη στο παιδί σαν μια αγαθή και όχι κακή ύπαρξη...αυτή η πίστη στη καλοσύνη του παιδιού δεν κλονίστηκε ποτέ, αντίθετα έγινε μια τελική πίστη."

Με μια πιο προσεγμένη ματιά, είναι αυτή η αδιάσειστη πεποίθηση για την εκ φύσεως αγαθή ύπαρξη του νεαρού ανθρώπου, κληρονομιά από την ανθρωπολογική θεωρία του Rousseau, η οποία θεμελιώνει τη θεωρία του Σάμμερχιλ. Η παιδική ηλικία και η εφηβική χρησιμοποιείται από την παιδαγωγική θεωρία του Νηλ για να επιτευχθεί η συναισθηματική ολοκλήρωση και η προσωπική δύναμη. Όταν τα παιδιά κατακτήσουν αυτά τα στάδια, θα μπορέσουν να δρομολογήσουν μόνα τους πλέον τις δραστηριότητες στο δρόμο για την αυτοπραγμάτωση τους. Εδώ φαίνεται ότι ο Νηλ νοιαζόταν κυρίως για την ψυχολογία απ' ό,τι για την εκπαίδευση. Τα πρώτα χρόνια μάλιστα είχε πολλά "απροσάρμοστα" παιδιά, αλλά στα 1930 άλλαξε η προτίμηση του σχολείου και προσπάθησε να έχει κυρίως παιδιά χωρίς ψυχολογικά προβλήματα. Ο Νηλ τον καιρό εκείνο αρχίζει να βλέπει το Σάμμερχιλ σαν θεραπευτική κοινότητα. Διακατέχεται λοιπόν από μία αντίληψη ότι το παιδί που μεγαλώνει μπορεί να ξέρει πολύ καλύτερα από τους ενήλικους καθοδηγητές του ποιες είναι οι ανάγκες του. Η

παιδική ηλικία ορίζεται ως περίοδος παιχνιδιού και ωρίμανσης, όποτε χτίζονται τα θεμέλια για τη διαμόρφωση του ελεύθερου ατόμου.

"Ελευθερία είναι η ελευθερία να παίζεις, να περιπλανιέσαι και να ζεις με τα συναισθήματα σου. Είναι η ελευθερία να βρίζεις, να φωνάζεις και να αρνείσαι να κάνεις μπάνιο. Είναι ακόμα ελευθερία να εξερευνάς ενδιαφέροντα με το δικό σου τρόπο και χρόνο. Όμως εκτός από "ελευθερία να", η ελευθερία του Σάμμερχιλ είναι και "ελευθερία από", απελευθέρωση από το φόβο, από εξαναγκασμό, από μασημένη πνευματική τροφή."

Στόχος θεμελιακός λοιπόν είναι το Σάμμερχιλ να αποτελέσει το σχολείο εκείνο που απελευθερώνει τα παιδιά από εξωγενείς εξαναγκασμούς ζώντας με αυτόν τον τρόπο ευτυχή και αποφασίζοντας μόνα τους για την διαμόρφωση του τρόπου ζωής τους. Μένουν μακριά από ηθικολογίες και διδαχές των μεγαλύτερων. Σύμφωνα με τον Νηλ, το παιδί είναι εγωκεντρικό και έτσι πρέπει να αφεθεί. Τα όρια μπαίνουν από τους ανθρώπους που ζουν κοντά και δουλεύουν μαζί με το παιδί.

αυτοδιαχείριση

Οι κανόνες και η οργάνωση της κοινότητας αποφασίζονται από μία εβδομαδιαία Γενική συνέλευση, όπου όλοι ανεξαρτήτως ηλικίας και ιδιότητας(μαθητής-δάσκαλος) έχουν δικαίωμα συμμετοχής με ισότιμους όρους και οι αποφάσεις λαμβάνονται με την αρχή της πλειοψηφίας. Δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία στη συνέλευση, αλλά συνιστά την καρδιά του Σάμμερχιλ. Τα παιδιά των μικρότερων ηλικιών ενθαρρύνονται να εκφράσουν τις απόψεις τους, αφού ο αμεσοδημοκρατικός χαρακτήρας και η από κοινού μετοχή στη ζωή αποτελούν ακρογωνιαίους λίθους του Σάμμερχιλ. Στη συνέλευση, λοιπόν, αποφασίζονται όλα τα ζητήματα που αφορούν την κοινότητα, θεσπίζοντας "νόμους" για την οργάνωση της συλλογικής συμβίωσης. Ένας κανόνας μόνο έρχεται "από τα πάνω", τον διευθυντή, η απαγόρευση του αλκοόλ και χρήσης των ναρκωτικών ουσιών. Οι ενήλικες και ο διευθυντής επωμίζονται με τη διευθέτηση ζητημάτων που, κατά τους ίδιους, δεν απασχολούν πραγματικά τα παιδιά ή που θα τους φορτώσουν με επίπονες ευθύνες, πρόσληψη νέου προσωπικού, αποβολή μαθητών, διατήρηση και επέκταση των δομών, πρόληψη για ασφάλεια και υγεία. Όσα απασχολούν τα παιδιά και αφορούν τόσο τη συλλογική όσο και την ατομική πραγματικότητα τίθενται στη συνέλευση, αφού το να μοιράζεσαι θεωρείται το φυσιολογικό και όχι το να αποσιωπάς. Τα παιδιά φτιάχνουν τους κανόνες της κοινωνικής τους συμβίωσης. Στα παιδιά, σύμφωνα με το Νηλ, αρέσουν οι κανόνες και φτιάχνουν ένα σωρό. Ο κανόνας δεν έρχεται σαν ετεροκαθόρισμος, αλλά σαν επισφράγισμα και ανάδειξη του ήδη κοινά συμφωνημένου τρόπου συνύπαρξης. Υπόκεινται φυσικά σε διαρκή αναστοχασμό και αλλαγή, όταν το κρίνει η συλλογικότητα.

μαθήματα

Είναι προαιρετικά τα μαθήματα για τους μαθητές, υποχρεωτικά όμως για τους δασκάλους. Τα μεγαλύτερα παιδιά έχουν ελαστικό πρόγραμμα με ποικιλία εναλλαγών.

Τα προβλήματα πειθαρχίας είναι σπάνια μιας και η προσέλευση είναι προαιρετική. Ένα γνήσιο ενδιαφέρον ωθεί τα παιδιά στην παρακολούθηση του μαθήματος και όχι μια κατεστημένη αναγκαιότητα. Από το πρωί ως το μεσημέρι διεξάγονται τα μαθήματα. Χειροτεχνία, θέατρο, παιχνίδι, ξυλογλυπτική προσφέρονται ελεύθερα όλη τη μέρα. Τα μικρότερα παιδιά καταπιάνονται περισσότερο με το παιχνίδι και με ελεύθερες ασχολίες που θα επιλέξουν. Απ' την άλλη προσφέρεται μια ευρεία γκάμα μαθημάτων στις μεγαλύτερες τάξεις, όπως αγροτικές επιστήμες, θέατρο, μαθηματικά και μουσική, συνδυασμένες επιστήμες και βιολογία, κοινωνικές επιστήμες, αγγλικά και λογοτεχνία, αισθητική αγωγή, γαλλικά, ρώσικα, γερμανικά και γιαπωνέζικα. Ακόμα προσφέρεται και ένας αριθμός αντικειμένων στα οποία δεν εξετάζονται, που περιλαμβάνουν ξυλογλυπτική, υφαντουργία, καλαθοπλεκτική κ.α. Ενθαρρύνεται η παρακολούθηση των μαθημάτων αλλά δεν κατακρίνεται η αποχή καθώς η μάθηση στην τάξη εκλαμβάνεται ως μέρος της εκπαίδευσης και όχι η επιτομή της. Τα απογεύματα είναι ελεύθερα για όλους για βόλτες, κινηματογράφο, μουσική, ζωγραφική κ.α. Μέσα στο "πρόγραμμα" προστίθεται και η δημιουργική βαρεμάρα. Αρκετά παιδιά κάθονται και δεν κάνουν τίποτα. Αυτό δεν υποβιβάζεται από το Σάμμερχιλ καθώς αποτελεί τελική απόδειξη της ελευθερίας τους.

Στο επίπεδο της παρακαταθήκης που αφήνει το σχολείο, απ' την οποία εμπνέονται εγχειρήματα παγκοσμίως, μπορούμε να πούμε με δύο λόγια ότι το Σάμμερχιλ, όντας ένα εναλλακτικό σχολείο σε σχέση στο κυρίαρχο κρατικού τύπου αλλά μη ερχόμενο ενάντια σε αυτό και στην δεδομένη κοινωνική δόμηση, αφομοιώθηκε σε ένα βαθμό από την κυρίαρχη αφήγηση και ταμπελοποιήθηκε ως μία ακόμα δυνατότητα μέσα στο υπάρχον. Σχολεία ανάλογα χτίστηκαν σε όλο τον κόσμο, όπως στην Ιαπωνία με χαρακτηριστικό το σχολείο Kinokuni

το κίνημα ακτημόνων εργατών στη Βραζιλία (MST)

Το Κίνημα Ακτημόνων Εργατών στη Βραζιλία, (MST - Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra MST) είναι ένα μαζικό κοινωνικό κίνημα, που αποτελείται από αγρότες και από όλους εκείνους που θέλουν να αγωνιστούν για την αγροτική μεταρρύθμιση και εναντίον της αδικίας και της κοινωνικής ανισότητας στις αγροτικές περιοχές. Το MST γεννήθηκε μέσα από μια διαδικασία κατάληψης μεγάλων κτημάτων και έγινε ένα εθνικό κίνημα το 1984. Το κίνημα έχει οδηγήσει σε περισσότερες από 2.500 καταλήψεις γης, με περίπου 370.000 οικογένειες που σήμερα έχουν εγκατασταθεί σε 7,5 εκατομμύρια εκτάρια γης. Μέσω της οργάνωσής τους, αυτές οι οικογένειες συνεχίζουν να πιέζουν για σχολεία, πίστωση για τη γεωργική παραγωγή και τους συνεταιρισμούς, καθώς και την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη

Σύμφωνα με αυτούς, η εκπαίδευση των αγροτικών κομματιών της κοινωνίας αποτελεί θεμελιώδη βάση ώστε οι άνθρωποι και οι οικογένειες που κατοικούν στα κατηλλεμένα εδάφη να συνεχίσουν να οργανώνονται και να αγωνίζονται, καθώς

και να διευκολύνουν την πρόσβαση και άλλων ανθρώπων στη γη και επομένως σε έναν αξιοπρεπέστερο τρόπο ζωής. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω αφοσίωσης και σταθερών αξιών. Το πιο γνωστό ρητό τους είναι «όλοι οι ακτήμονες, άντρες και γυναίκες, πρέπει να σπουδάζουν».

Το Escola Nacional Florestan Fernandes (ENFF) γεννήθηκε από ακριβώς αυτή την επιθυμία να οργανωθεί και να αναπτυχθεί η πολιτική και ιδεολογική κατάρτιση για τα μέλη του MST, καθώς και για την εργατική τάξη. Ένα δίκτυο σχολείων που διευκολύνει την ανάπτυξη και την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε όλη τη Βραζιλία.

Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες συνεισφέρουν στην κατανόηση της Βραζιλιάνικης πραγματικότητας, στην ανάπτυξη κινήματος αντίστασης ώστε να διατηρηθούν τα κατελιημμένα εδάφη καθώς και στη συνάθροιση με μικρότερες αγροτικές κοινότητες κατά των κρατικών γεωργικών πολιτικών. Αυτές οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν:

Εθνικό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης για τους διοργανωτές και ακτιβιστές του MST, με προγράμματα και εργαστήρια σε:

- Ιστορία της ταξικής πάλης στη Βραζιλία
- Γεωργική πολιτική οικονομία
- Ιστορία της πολιτικής σκέψης στη Βραζιλία
- Μαθήματα εξειδίκευσης στις Λατινοαμερικάνικες σπουδές σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Juiz de Fora στο Minas Gerais (UFJF)
- Μαθήματα εξειδίκευσης στην Πολιτική Οικονομία σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Espirito Santo (UFES)

Η κατασκευή του σχολείου άρχισε το 2000 στο Guararema μέσω της εθελοντικής εργασίας. Το Escola Nacional Florestan Fernandes άνοιξε το 2005 και λειτούργησε από το 1999 με τη διεξαγωγή και το συντονισμό επίσημων και ανεπίσημων μαθημάτων σε εκπαιδευτικά κέντρα σε διάφορες πολιτείες. Σήμερα στα πλαίσια του ENFF λειτουργούν σε όλη την Βραζιλία περίπου 250 προσχολικοί σταθμοί και 2000 σχολεία για παιδιά και ενήλικους καθώς και διάφορα “πλανώδια” σχολεία τα οποία στεγάζονται στους διάφορους καταυλισμούς του MST.

ΤΕΣΤΑΚΙ

Επιχειρώντας να προσεγγίσουμε για πρώτη φορά αυτό το ζήτημα συναντήσαμε πολλούς προβληματισμούς και διαφωνίες.

1. Η ύπαρξη ελευθεριακών σχολείων μέσα στον καπιταλισμό:

- α. κατά πόσο θεωρείται ανταγωνιστική/ριζοσπαστική;
- β. είναι δυνατή χωρίς αυτά να αφομοιωθούν;

.....
.....

2. Ποιός είναι ο προσανατολισμός της εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσα σε ένα τέτοιο σχολείο, δηλαδή κατά πόσο είναι ανεξάρτητο από πολιτικές ιδεολογίες και προτάγματα;

.....
.....

3. Μπορούμε μέσα στους αγώνες του κρατικού σχολείου να θέσουμε το ζήτημα της ελευθεριακής παιδείας και της σχέσης δασκάλου μαθητή;

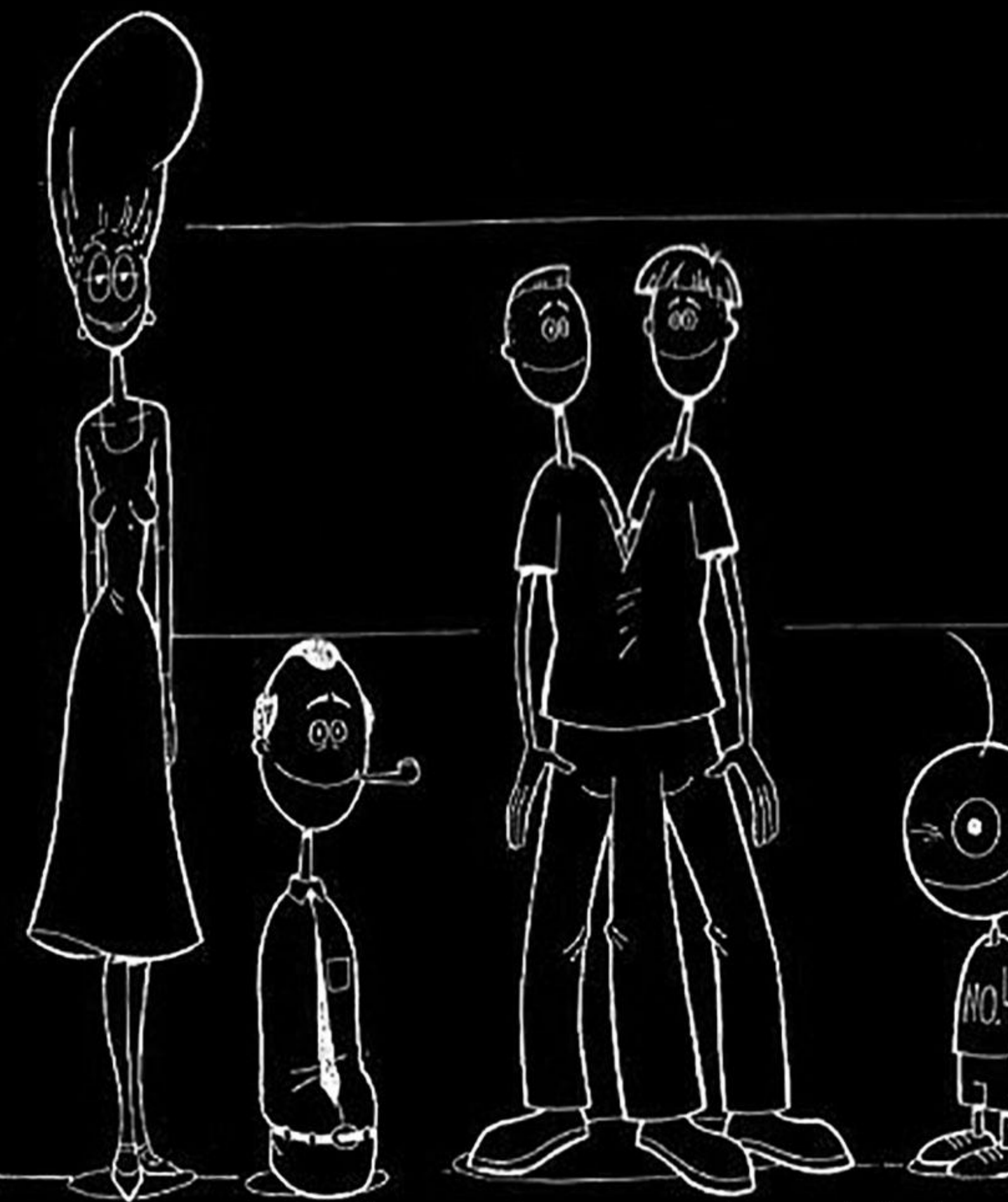
.....
.....

Πηγές

- *Κοινωνία χωρίς σχολεία – Ivan Illich
- *Αναρχισμός, Ουτοπίες και Φιλοσοφία της Εκπαίδευσης – Judith Suissa
- *Η Κοινωνική Σημασία του Σύγχρονου Σχολείου-Emma Goldman
- *Προς τους δασκάλους-P.Kropotkin
- *Οι παιδαγωγικές οπτικές της ελευθεριακής εκπαίδευσης – Σακαριδης,Θεοδωριδου
- *Το αλφαβητάρι της ελευθεριακής εκπαίδευσης – J.Spring
- *Συνέλευση για τη Δημιουργία Ελευθεριακών Σχολείων-<http://sdes.espivblogs.net>
- *Μπροσούρα για το ελευθεριακό σχολείο Παιδεία, εκδότης Farma- κτήμα Πραποπούλου

- *Στο νησί της αλφαβήτου 1 και 7
- *<http://sdes.espivblogs.net>
- *Το πρόγραμμα εκπαίδευσης όπως το βλέπουν και το θέλουν οι κάτοικοι στονΑυτομομο Εξεγερμένο Δημο "Ρικαρντο Φλορες Μαγον"ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ ΕΞΕΓΕΡΜΕΝΟΣ ΔΗΜΟΣ ΡΙΚΑΡΝΤΟ ΦΛΟΡΕΣ ΜΑΓΟΝ

- *<http://eagainst.com/articles/zapatistas-education/> - εκπαιδεύοντας στην αντίσταση: τα αυτόνομα σχολεία των Ζαπατίστας
- *Η Κοινωνική σημασία του σύγχρονου σχολείου - Emma Goldman
- *<http://www.mstbrazil.org/content/what-mst>
- *Η χαρά της μάθησης - Κώστας Μπακιρτζής

αυτόνομα σχήματα φυσικού και φιλολογίας
*στα πλαίσια του φεστιβάλ αυτόνομων σχημάτων